

ჩვენი რეფორმირების გზაზე:

ლეგალიზმიდან ღირებულებებზე
ორიენტირებულ ისლამურ სამართლამდე
და იურისპრუდენციამდე

TOWARD *our* *Reformation* • FROM LEGALISM *to* VALUE-ORIENTED ISLAMIC LAW *and* JURISPRUDENCE

Mohammad Omar Farooq

იასი-ს წიგნების სერია

ჩვენი რეფორმების ბზაზი

ლეგალიზმიდან ღირებულებებზე ორიენტირებულ
ისლამურ სამართლამდე და იურისპრუდენციამდე

მუჰამმად ომარ ფარუკი

International Institute
of Islamic Thought

გამომცემლობა „უნივერსალი“
თბილისი 2023

ჩვენი რეფორმირების გზაზე: ლეგალიზმიდან
ლირებულეებზე ორიენტირებულ ისლამურ
სამართლამდე და იურისპრუდენციამდე (Georgian)
მუჰამმად ომარ ფარუკი
იასი-ს წიგნების ადაპტირებული სერია

© ისლამური აზროვნების საერთაშორისო ინსტიტუტი (იასი),
კოდნის ინტეგრაციის ინსტიტუტი
1444ჰ/2023

Paperback ISBN: 978-9941-33-445-0

**Toward Our Reformation: From Legalism to Value-Oriented
Islamic Law and Jurisprudence (Georgian)**

Mohammad Omar Farooq

IIIT Books- In-Brief Series

© The International Institute of Islamic Thought, (IIIT)
1437AH/2015CE

Paperback ISBN: 978-1-56564-674-2

IIIT

P.O. Box 669,

Herndon, VA, 20172, USA

www.iiit.org

ინგლისურიდან თარგმნა ქეთევან არახამიაშვილი
თარგმანის თეოლოგიური რედაქტორი: ტარიელ ნაკაიძე
ფილოლოგიური რედაქტორი: ია ძირკვაძე
კოდნის ინტეგრაციის ინსტიტუტი
საქართველო, თბილისი ც.დადიანი №7 ბიზნეს და სავაჭრო ცენტრი ქარ-
ვასლა A-508
ikiacademy.org

პუბლიკაცია მომზადებულია გ. წერეთლის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინ-
სტიტუტთან თანამშრომლობით

საავტორო უფლება დაცულია. სავალდებულო გამოწვევებისა და შესაბა-
მისი კოლექტიური ლიცენზირების შესახებ შეთანხმების დებულებებიდან
გამომდინარე, არცერთი ნაწილის გამრავლება არ შეიძლება მოხდეს გამომ-
ცემლების წერილობითი ნებართვის გარეშე.

წინამდებარე ნაშრომში გამოხატული შეხედულებები და აზრები ეკუთვნის
ავტორს და შეიძლება არ ემთხვეოდეს გამომცემლის მოსაზრებებს.

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“, 2023

თბილისი, 0186, ა. ჯორჯიაშვილის №4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

იასი-ს წიგნების სერია

იასი-ს წიგნების ადაპტირებული სერია წარმოადგენს ინსტიტუტის მიერ მომზადებული საკვანძო პუბლიკაციების ამსახველ ღირებულ კოლექციას, რომელიც ორიგინალის, სრული ტექსტის, მკითხველი საზოგადოებისთვის მარტივად აღქმის მიზნით შემოკლებული ფორმითაა დაწერილი. აღნიშნული ნაშრომი, დროის დაზოგვის მიზნით, წარმოდგენილია რა შემოკლებული ფორმით და ადვილად წასაკითხი სახით დროს დაზოგვის მიზნით, ეს თანდართული სინოპსისები გვთავაზობს უფრო სრული პუბლიკაციების ყურადღებით დაწერილ დეტალურ მიმოხილვას იმ იმედით, რომ ის მკითხველს ორიგინალის გაცნობის ინტერესს აღუძრავს.

ნაშრომში **„ჩვენი რეფორმირების გზაზე“**, ავტორი ამტკიცებს, რომ მუსლიმთა სირთულეების მთავარ მიზეზს მათი უმეცრება ან/და არსებითი ისლამური ღირებულებების მიმართ ვალდებულების გათავისების და მხარდაჭერის არარსებობა წარმოადგენს. მუჰამმად ომარ ფარუკი აქტიურად უწევს რეკომენდაციას ე.წ. „ღირებულებებზე ორიენტირებულ“ მიდგომის პრაქტიკაში დაბრუნებას. ჩვენ ვიგებთ, რომ შარიათი რეალურად მთავარ საყრდენს წარმოადგენს, რომელიც დროთა განმავლობაში მეცნიერული შეხედულებებისა და ვარაუდების (დასკვნების) ლაბირინთების სუდარაში გაეხვა,

რაც რეალურად მუსლიმთა განვითარების შეკავებას ემსახურება. ის ამტკიცებს, რომ საეჭვო ჰადისზე დაყრდნობითა და „ჭუდუდის სამართლის“¹ მცდარი იმპლემენტაციით ყურანისა და მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს)² გზავნილის მთავარ არსს ვლალატობთ. შედეგი კი მუსლიმთა აშკარა შეურაცხყოფაა. ავტორი სწორედ „ჭუდუდის სამართლის“ არასწორ გამოყენებასა და, შესაბამისად, შერყვნას იკვლევს.

წიგნი ხუთი თავისგან შედგება. შესავალი პირველი თავის შემდეგ, მეორე თავი ფოკუსირებულია შარიათზე და იკვლევს ლეგალიზმისკენ მიდრეკილებისა და აღნიშნული ტერმინის შესახებ არსებულ არასწორ ვარაუდებთან დაკავშირებულ საკითხებს. მესამე თავი ძირითად ყურადღებას ჰადისებს უთმობს, განიხილავს რა რიგ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან საკითხებს და შეჯამების სახით ხდება იმ პრობლემების წარმოჩენა, რომლებიც კანონების შემუშავებისა და მათი ფორმირების პროცესში ჰადისების არასწორ გამოყენებას ეხება. მეოთხე თავი „იჯმალ“³ საკითხს ეძღვნება, რომელშიც მის შესახებ არსებული მოსაზრებების უმრავლესობა დაუსაბუთებლად

1. حدود : არაბული სიტყვა და მომდინარეობს ფუძიდან ح -ისგან, რაც ნიშნავს ზღვარს, ზღუდეს, საზღვარს. ისლამის სამართალში არის დასჯის მეთოდი, რომელიც ითვლება ღმერთის მიერ განსაზღვრულ წესად, თუმცა ის საკამათოდ იქცა ისლამის ისტორიის სხვადასხვა ეპოქაში

2. صلى الله عليه و سلم : (სალლ ლლჰუ 'ალაჰი ვა სალლამ) ქართულად: ალლაჰის ლოცვა და მშვიდობა მას, ეს არის ისლამური თეოლოგიური ფორმულა, რომელიც გამოიყენება, როცა წმინდა მუჰამად შუამავლის სახელი „მუჰამადი“ იქნება ნახსენები.

და არარელევანტურად არის შეფასებული, „იჯმას“ როგორც ისლამური იურისპრუდენციის წყაროს, ფაქტობრივად ყველა ასპექტის თაობაზე კონსენსუსის მუდმივი არარსებობის გამო. მეხუთე თავში, „კიჟანის“ შესახებ, განხილულია ისლამური სამართლის გავრცელების მიზნით აღნიშნული ინსტრუმენტის არასწორ გამოყენებასთან დაკავშირებული არაერთი კონცეპტუალური პრობლემა. ბოლოს, მეექვსე თავი ხაზს უსვამს ემპირიული საფუძვლის არსებობის გადაუდებელ აუცილებლობას, რათა კიდევ ერთხელ დაცული იყოს ბალანსი ისლამურ სამართალთან. ბალანსში კი ის იგულისხმება, რომ ტექსტის შინაარსი სწორად უნდა მიესადაგებოდეს ცხოვრების სტილს თანამედროვე მნიშვნელობით. ავტორი განმარტავს, რომ ისლამური სამყარო ვერ შეიცვლება, მანამ, სანამ არ შეიცვლება ისლამური აზროვნებისა და ისლამის ძირითადი წყაროების აღქმა.

მუჰამმად ომარ ფარუკის ორიგინალი ტექსტის ადაპტირებული გამოცემა ჩვენი რეფორმირების გზაზე: ლეგალიზმიდან ღირებულებებზე ორიენტირებულ ისლამურ სამართალამდე და იურისპრუდენციამდე

ISBN hbk: 978-1-56564-372-7

ISBN pbk: 978-1-56564-371-0

2011

თავი პირველი

შესავალი

ადამიანებს სურთ, მაქსიმალურად ზუსტად იცვნენ ინფორმირებული ფაქტობრივად ყველაფერზე, რაც მათ აინტერესებთ. ისლამი მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობს იმას, რომ მისი მიმდევრები ინფორმირებული, განათლებული, გამჭრიახი და გონიერი იყვნენ. ისლამი მორწმუნეებისგან კრიტიკული ანალიზის უნარს მოითხოვს, ნაცვლად გაუცნობიერებელი და აზრსმოკლებული მიმდევრობისა. გარდა ამისა, ის კატეგორიულად უარყოფს მათ, ვინც გაუაზრებლად მისდევს წინაპრების ნაკვალევს და ბრმად ბაძავს მათ იმაში, რასაც აკეთებენ ან პრაქტიკაში ახორციელებს, ყოველგვარი ცოდნისა და გაცნობიერების გარეშე. ყურანიც უპირობოდ ადასტურებს, რომ ჭეშმარიტ რწმენას წინ უნდა უძღვოდეს ან ის უნდა ეფუძნებოდეს ცოდნასა და აღქმას. მუჰამად (ს.ა.ს) შუამავლის მოძღვრებაც მეტად მკაფიოა აღნიშნულთან დაკავშირებით, ხაზს უსვამს რა ცოდნის ძიების მნიშვნელობას. მართლაც ყველა იმ საკითხს შორის, რომელიც მუსლიმთათვის სავალდებულოდ მიიჩნევა (ფარდ ან ვაჯიბ), ცოდნის ძიება და განათლების მიღება სწორედ ის საკითხებია, რომელთათვისაც სიტყვა „ფარდ“ სპეციალურად იქნა გამოყენებული.

განათლებულ მუსლიმთა უმეტესობამ იცის, რომ ისლამური სამართლის ფუძემდებლური წყაროები, პირველ რიგში, ოთხია: *ყურანი*, *ჰადისები* (მუჰამად შუამავლის გადმოცემები), *იჯმა* (შეთანხმებული აზრი) და *კიჰასი* (ანალოგიით განსჯა). მართლაც, მთელი ისლამური ისტორიის მანძილზე, ჩვენი კეთილშობილი სწავლულები და იურისტები, როგორც ისლამური ტრადიციის ნაწილს, ღიად ეძებდნენ პასუხებს და ადამიანებსაც კითხვების დასმისკენ უბიძგებდნენ.

თუმცა, დროთა განმავლობაში, მეცნიერებმა არაკომფორტულად მიიჩნიეს თავისუფლად აზროვნება, რაც შემდგომში კიდევ უფრო გამძაფრდა შეზღუდული მეთოდოლოგიური ინსტრუმენტების არსებობის გამო, რაც საუკუნეების განმავლობაში გამოიკვეთა. შიდა და გარე ფაქტორების გათვალისწინებით, ისტორიის ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში, ისლამური ცივილიზაცია დეკადენტური გახდა. სწორედ მისი დაკნინების პერიოდში, სასტიკი კონკურენციის პირობებში, სადავო და ძალადობრივ გარემოში, დასავლურმა ცივილიზაციამ თანდათანობით დაიწყო დომინირება. დასავლურმა ძალებმა მუსლიმთა, ისევე როგორც დანარჩენი სამყაროს უმონყალო კოლონიზაცია მოახდინეს, დასავლურმა კანონებმა და კოდექსებმა კი ისლამური სამართლებრივი ინსტიტუციები და სამართლებრივი სისტემები ჩაანაცვლეს და შეავიწროვეს.

ვითარება კიდევ უფრო გააუარესა ალორძინების დაუცხრომელმა სურვილმა, შარიათი მთელს მოსახლეო-

ბაში გაავრცელონ, რომელიც ხშირად არასწორად არის ფორმულირებული ან გაგებული, როგორც ისლამური სამართალი. იმ ქვეყნებშიც კი, რომლებიც კონსტიტუციურად არ ეფუძნება რელიგიურ სამართალს (სხვა სიტყვებით, არ არის თეოკრატიული), ზოგადი კულტურა და სოციალური გარემო კვლავ მუსლიმ მოსახლეობაზე ისლამური სამართლის გავლენაზე დამოკიდებული.

რამდენად პარადოქსულია, რომ მიუხედავად წინა საუკუნეების განმავლობაში ინტელექტუალური მოღვაწეობისა და მიღწევების უდიდესი ღირებულების აღიარებისა, გაუნათლებლობის მაჩვენებელი ისლამურ სამყაროში ერთ-ერთი ყველაზე მაღალია დღევანდელ მსოფლიოში. ფუნდამენტური ცოდნა და ისლამური რწმენის სწორი აღქმა, რომელსაც წესით მუსლიმებმა უნდა მისდიონ, ხელი შეუწყონ და სხვებშიც გაავრცელონ, ნაკლები მნიშვნელობის მატარებელი გახდა. არსებული ვითარების ტრაგიკულობის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ის არის, რომ რიგითმა მუსლიმებმა ვერ შეძლეს საკუთარ თავში კრიტიკული აზროვნების განვითარება, რომელიც ფიქრისთვის ინტელექტუალურად დისციპლინირებული იქნება, რათა განიხილოს, გამოიკვლიოს, შეაფასოს და განსაჯოს. აღნიშნულ წიგნში განმარტებულია იმ ფუძემდებლურ წყაროებზე დაფუძნებული მეთოდოლოგიური ინსტრუმენტების შეზღუდვა, რომლებიც ტრადიციულად გამოიყენებოდა.

მიუხედავად იმისა, თუ რა ანარეკლს გვიჩვენებს სარკე ჩვენი რეფორმირების გზაზე (*ისლამჰ*), ჩვენ ყო-

ველთვის უნდა გვახსოვდეს შემდეგი: (ა) როგორც ადამიანებს, ჩვენ გვაქვს უზარმაზარი პოტენციალი ჩვენი ცხოვრების შეცვლისთვის, ყურანი კი მუდმივად გვახსენებს, რომ ჩვენი წვლილი უნდა შევიტანოთ ცვლილებების განხორციელებაში და ეს ცვლილებები ჩვენი თავიდან უნდა დავიწყოთ (ყურანი-13:11); (ბ) ჩვენ უნდა აღვიჭურვოთ იმ დაბალანსებული და ყოვლისმომცველი წინამძღოლობით, რომელიც მოცემულია ყურანსა და მუჰამად შუამავლის მემკვიდრეობაში და რომლითაც შეგვიძლია ნებისმიერ დაბრკოლება გადავლახოთ ან იმ გამონვევას ვუპასუხოთ, რომლის წინაშეც აღმოვჩნდებით და (გ) „*ისლამის*“ სულისკვეთებით, სამყაროში, რომელშიც ვცხოვრობთ, პოზიტიური ცვლილებების მოხდენის სურვილი უნდა გვქონდეს.

აღნიშნული წიგნი მიზნად ისახავს, ისლამური პერსპექტივიდან გაუფართოვოს თვალსაწიერი რიგით მუსლიმებს, რათა უკეთ ჩანვდნენ მათ წინაშე არსებულ საკითხებსა და პრობლემებს, უჩვენოს გზები, რომლებითაც ეფექტურად შეუძლიათ დაუკავშირონ საკუთარი თავი ყურანსა და შუამავლის მემკვიდრეობას, რათა უზმასთვის (ისლამური საზოგადოებისთვის) უკეთესი მომავალი შექმნან და კაცობრიობას უკეთ ემსახურონ. ამ წიგნში აღწერილი საკითხები არ იქნა გამოვლენილი მათი პოლემიკური მნიშვნელობიდან გამომდინარე. რეალურად არსებული პრობლემები და გამონვევები კი, რომელიც ისლამური სამყაროს წინაშე დგას - სიღარიბე, შებლუდვები, გაუნათლებლობა, არასტაბილურობა, ავტორიტარიზმი, ექსპლუატაცია, უსამართლობა, ეკონო-

მიკური უთანასწორობა, ძალადობა, ადამიანის უფლებათა დარღვევები, ტექნოლოგიური და ეკონომიკური ჩამორჩენილობა, დასავლეთზე დამოკიდებულება და სხვ. - ნამდვილად არ ქმნის სასურველ სურათს. თუმცა, თუკი არსებობს განმაპირობებელი მიზეზი, შესაბამისად არსებობს მისი გადაჭრის გზაც.

როგორც ისლამური სამართლისა და იურისპრუდენციის დამოუკიდებელი კვლევის პროდუქტი, ის წარსულის გამოცდილებით გამდიდრებულ ხედვას გვთავაზობს, რომელიც პატივს მიაგებს საუკუნეების განმავლობაში დაგროვილ ცოდნასა და სიბრძნეს, ისევე, როგორც მიზნად ისახავს, იყოს შორსმჭვრეტელი იმ დისკუსიის გამონვევაში, რომელიც უკეთეს მომავალს ჩაუყრის საფუძველს.

თავი მეორე

შარიათი, სამართალი და ყურანი:

ლეგალიზმი ღირებულებებზე ორიენტირებულობის წინააღმდეგ

ეჭვგარეშეა, რომ ჭეშმარიტი შარიათი (როგორც ყურანისა და შუამავლის მიერაა დადგენილი და მისი კომპანიონების მიერ აღქმული) დღესდღეობით, ფაქტობრივად, ჩაკარგულია სქოლასტიკური შეხედულებებისა და დასკვნების ლაბირინთში - საუკუნეების განმავლობაში დაგროვილი სუბიექტური

შეხედულებების ზესტრუქტურაში, რომელიც ფიქტიური „დალაუფლები“ სამოსშია გახვეული.³

არსებობს კი ჭეშმარიტი შარიათი, როგორც ამას მუჰამმად ასადი ამტკიცებს ზემოხსნებულ ციტატაში? შარიათი აღქმა და სწრაფვა ლეგალიზმისკენ სწორედ ის ასპექტებია, რომლებიც განხილული და გამოკვლეული იქნება ქვემოთ, რომელსაც ღირებულებებზე ორიენტირებულობის მნიშვნელობის შესახებ დისკუსია და აღნიშნულთან დაკავშირებული საკვანძო პრინციპების განხილვა მოსდევს. დღესდღეობით ადამიანთა ცივილიზაციის ცენტრმა ისლამური სამყაროდან მთლიანად დასავლეთისკენ გადაინაცვლა. ამავდროულად არაერთი სახელმწიფო,⁴ რომელშიც მოსახლეობის უმეტესობას მუსლიმები წარმოადგენენ, ტრადიციული ისლამისკენ იხრება შარიათის დანერგვისა და გამოყენების გზით. რაც უფრო მეტად იხრება ქვეყანა ამ გზისკენ, მით უფრო მეტ შიშსა და შფოტს იწვევს ეს არა მხოლოდ დასავლეთში, არამედ შეგნებულ მუსლიმებშიც მთელი მსოფლიოს მასშტაბით. გარდა ამისა, ბევრი მუსლიმი მთელ ისლამურ სამყაროსა და დასავლეთში, საკმაოდ იმედგაცრუებული, მოუთმენელი ან აღელვებულიც კი ჩანს. აღნიშნული შეცვლილი გარემოებების გათვალისწინე-

³. M. Asad, *This Law of Ours and Other Essays* (Gibraltar: Dar Al-Andalus, 1987), p.28.

⁴. პლურალისტური ნორმით და ისლამის მემკვიდრეობით, ისე როგორც მედინის „ქარტიაშია“, შუამავლის ხელმძღვანელობით ფორმულირებული, ნაცვლად სახელმწიფოს იდენტიფიცირება როგორც „მუსლიმური ქვეყანა“, უმჯობესია ტერმინი „მუსლიმ უმრავლესობიანი ქვეყანა“

ბით, არსებობს მწვავე საჭიროება, დაისვას კითხვა, რას ნიშნავს ეს ყველაფერი და რა გავლენა აქვს ჩვენს თანამედროვეობაზე იმას, თუ როგორ იქნება აღქმული და გამოყენებული შარიათი.

კონცეფცია შეიძლება დამახინჯდეს არასწორი აღქმის, გაგების, არასწორი ან ბოროტად გამოყენების გზით. შარიათის დამახინჯება უმეტესად მისი ნაწილობრივ და დისკრიმინაციულ გამოყენებასთან ასოცირების გზით მოხდა დიქტატორული, ავტორიტარული ან მემკვიდრეობითი მმართველობის პირობებში, როდესაც შარიათი ხშირად ჩვეულებრივი, ძირითადად ღარიბი მოსახლეობის წინააღმდეგ გამოიყენებოდა მაშინ, როდესაც ძალაუფლების მატარებელნი ან გავლენიანი პირები მკაცრი სასჯელებისგან იმუნიტეტით სარგებლობენ. შარიათის პროექტები უმეტესად „ჰუდუდის სასჯელების“ შემოღებასა და გამოყენებას ნიშნავდა, რაც მიზნად ისახავდა შარიათის სამართლის ყურანსა და სუნაში განსაზღვრული სასჯელების დანესების გზით იმპლემენტაციას. რეალურად, ეს სიცრუე და იმ სამართლიანობის სულისკვეთების უხეში დარღვევაა, რომლის არსებობასაც ისლამი მოითხოვს. აღნიშნულის მტკიცებულება „ჰუდუდის დადგენილება“, რომელიც მრუმობის დასასჯელად იქნა მიღებული და რიგ შემთხვევებში ისეთ მძიმე შედეგებამდე მივიდა, როგორიცაა ცოლ-ქმრული ღალატისთვის უკიდურესად ხანგრძლივი პერიოდით თავი-

სუფლების აღკვეთა, რომელსაც სხვაგვარი დასჯის, მათ შორის სიკვდილით დასჯის შესაძლებლობაც ახლდა.⁵

თუმცა, გამოსავალი არა ამ ტერმინის ან ცნების სრულად უარყოფაში მდგომარეობს, არამედ იმაში, რომ უნდა მოხდეს მისი გაურკვეველობისგან გათავისუფლება, გაუგებრობების განმარტება და იმის უზრუნველყოფა, რომ რწმენის პრაქტიკაში გადმოტანა გონივრულად და კეთილსინდისიერად შეესაბამებოდეს გაცხადებულ იდეალებს. ამ თავის მთავარი იდეა სწორედ ის არის, რომ ისლამთან და შარიათთან დაკავშირებული ფუნდამენტური გაუგებრობის არსებობა დაგვანახოს. ასევე ნარმოდგენილია შარიათთან დაკავშირებით რიგი ახსნა-განმარტებები, რომელიც მჭიდრო კავშირშია თანამედროვე პრობლემებთან.

ფართოდ აღიარებული მკვლევარები, რომლებიც ისლამური აზროვნების ტრანსფორმაციას უჭერენ მხარს, სამოქალაქო პირებთან, ჟურნალისტებთან და დემაგოგებთან ერთად, ხშირად აიგივებენ შარიათს ისლამურ სამართალთან. აღნიშნულის მიზეზი ისაა, რომ ძალიან ხშირად ადამიანების ძალისხმევა მათი თანამედროვე აღქმის ანარეკლია, მიუხედავად იმისა, თუ როგო-

⁵. For pertinent information and analysis of this unislamic and inhuman experience, see M. O. Farooq, "Rape and Hudood Ordinance: Perversions of Justice in the Name of Islam," (2006), <http://www.islamicity.com/articles/Articles.asp?ref=IC612-3179>. [Accessed on June 21, 2007]; A. Qurashi, "Her Honor: An Islamic Critique of the Rape Laws of Pakistan from a Woman-Sensitive Perspective," *Michigan Journal of International Law* (18) (1997), pp.287-320; A. Jahangir and H. Jilani, *The Hudood Ordinance* (Lahore, Pakistan: Rhotus Books, 1990).

რი იყო წარსულში მათი ფორმულირება. კიდევ ერთი მიზეზი ისაა, რომ კლასიკური ისლამური დისკურსის გვიანდელ პერიოდში, ტერმინი „შარიათი“ განმარტების გარეშე გამოიყენებოდა, ივარაუდებოდა რა, რომ ტერმინი ნაცნობი და გასაგებია. მიუხედავად იმისა, რომ მისი განმარტების ცნება კლასიკური დისკურსის საწყის ეტაპზე არ არსებობდა, ტერმინი „შარიათის“ ფართოდ გამოყენება მხოლოდ თანამედროვე ეპოქაში დაიწყო.

შარიათი ხშირად ღვთიურად მიიჩნევა. მერიემ-ვებსტერის ლექსიკონის მიხედვით, სიტყვა „ღვთიურის“ მნიშვნელობაა „ღმერთის, ღმერთთან დაკავშირებული ან პირდაპირ ღმერთისგან მომდინარე.“ ამიტომ, კითხვა შემდეგი სახისაა - არის კი შარიათი ისეთი რამ, რაც პირდაპირ ღმერთისგან მომდინარეობს? პასუხი იმაზეა დამოკიდებული, თუ როგორ განისაზღვრება „შარიათის“ ფარგლები. თუკი შარიათი ისლამურ სამართალს (ფიკჰის) უტოლდება, ის ვერ იქნება მიჩნეული ღვთაებრივად.⁶ ფიკჰი, ისლამური სამართალი, პირველ რიგში, უმეტესად ადამიანის შემოქმედებაა. მიუხედავად იმისა, რომ „უსტული“-ს (წყაროების მეთოდოლოგიები) მიხედვით, ყურანი საღვთოა, სხვა წყაროები - ჰადისები, იჯმჰ⁷ (ერთსულოვანი აზრი) და კიჰსი (ანალოგიებით მსჯელობა) არ არის საღვთო. მაშასადამე, იქიდან გამომდინარე, რომ შარიათი უმეტესად გამოიყენება იქ, სადაც კანონთა დეტალები არა ღვთაებრივი წარმომავ-

⁶ Merriam-Webster Dictionary, <http://www.m-w.com/dictionary/divine>. [Accessed November 29, 2006].

ლობის, არამედ ნაკლებად წმინდა (ჰადისი)⁷ და ადამიანისგან მომდინარე (იჯმან⁸ და კიჰსი) წყაროებიდანაა წარმოშობილი - ის არ არის ღვთაებრივი.

ხშირად მიიჩნევა, რომ შარიათი უცვლელია. თუმცა ასეთი მტკიცებები უბრალოდ აზრს მოკლებული, ემოციური და გაუმართლებელი განაცხადებია. მსგავსი გაგება ასახვას შარიათის, როგორც თეოლოგიური დოგმებისა და სამართლებრივი კოდექსების მკაცრი კომპლექტის ისტორიულ განვითარებაში ჰპოვებს. შარიათი არ არის უცვლელი, ვინაიდან მისი სხვადასხვა ვარიაცია ჩამოყალიბდა სხვადასხვა შუამავალის მიერ, როგორებიც არიან იესო, მოსე და მუჰამადი. მაშინ, როცა არაერთმა ტრადიციონალისტმა შარიათი წმინდა საფეხურზე აიყვანა და მას ფაქტობრივად შეუცვლელად მიიჩნევენ, არაერთმა მუსლიმმა იურისტმა საპირისპიროდ აღიარა, რომ მისი დიდი ნაწილი ცვალებადია გარემოებებისა და სიტუაციების გათვალისწინებით შემდეგი პრინციპის თანახმად: „წესები იცვლება დროისა და ადგილის შესაბამისად.“⁸

7. ჩვენ მაქსიმალურად ყურადღებით უნდა ვიყოთ ისეთი ტერმინების გამოყენებისას როგორიცაა ღვთიური და კრისტალურად სუფთა, თუ რას ნიშნავს პრაქტიკულად და რას ეხება იგი. შუამავლის ტრადიციას შეუძლებელია მიენიჭოს ყურანის უდავო ავთენტურობა. ყურანი ერთადერთი უნიკალურია და არა სხვა რამესთან თანაარსებული.

8. არაბული ორიგინალი, Taghayyur al-Ahkam bi Taghayyur al-Zaman wa al-Makan. M. Zahraa, “Characteristic Features of Islamic Law: Perceptions and Misconceptions,” Arab Law Quarterly 15 (2) (2000), pp.168–196, quoting Ibn al-Qayyim al-Jawziyyah, I’lam al-Muwaqqi’in ‘an Rabb al-’lamin (Beirut: Al-Maktabah al-’Asriyyah, 1987), vol. 3, pp.14–70.

ხშირად მიიჩნევა, რომ შარიათი იგივეა, რაც ისლამი და ცხოვრების ყველა ასპექტის წარმართველი კოდექსია. არაერთმა მეცნიერმა ისლამი სწორედ „ცხოვრების სრულ კოდექსად“ წარმოაჩინა, ივარაუდა რა, რომ მას ცხოვრების სრული სპექტრისთვის აქვს მითითებები და ნებისმიერი საკითხისთვის, სიტუაციისა თუ პრობლემისთვის მოიძებნება გამოსავალი. ასევე ივარაუდება, რომ ვინაიდან ისლამი თვითკმარი და დამოუკიდებელი ცხოვრების გზაა, მუსლიმებმა პასუხები სხვაგან არ უნდა ეძებონ. თუმცა, ისლამი არ წარმოადგენს ყველა იმ თანამედროვე საკითხისა თუ პრობლემისთვის სახელმძღვანელოს, რომელთა წინაშეც შესაძლოა მუსლიმები აღმოჩნდნენ. თავისთავად ცხადია, რომ თუკი ყველა პრობლემა და გადაჭრის გზა ცნობილი და მარტივად იდენტიფიცირებადი იყო, ისლამური სამყარო არ აღმოჩნდებოდა ასეთ შესაბრალოს და სავალალო მდგომარეობაში. ისლამური აზროვნებისთვის მთავარი ხაფანგი მისი საღვთო ტექსტებზე მაღალი ხარისხით დამოკიდებულებაა. ამგვარმა ხისტმა მიდგომამ მიიყვანა ისლამური აზროვნება სტერილურობამდე და სტაგნაციამდე. ისლამი არ წააგავს ლექსიკონს; ის უფრო ანბანს (ენის სამშენებლო ბლოკები) ჰგავს. ბევრი სიტყვის მოძიება ლექსიკონშია შესაძლებელი, ხოლო ის სიტყვები, რომლებიც ჯერ არ ჩამოყალიბებულა, ანბანს დაეფუძნება.

შარიათს ხშირად ურევენ „სამართალში.“ უფრო მეტიც, ტოლობის ნიშანი, რომელიც შარიათსა და ისლამ-

მურ სამართალს შორის ისმება, ისლამთან დაკავშირებულ ძირეულ შეცდომას წარმოადგენს და დაბნეულობას იწვევს. თუკი, როგორც ამბობენ, შარიათი ცხოვრების ყველა ასპექტს მოიცავს, მაშინ ცხადი ხდება, რომ ის სრულად სამართალთან ვერ იქნება კავშირში. მაგალითად, განბანვა, ლოცვა, მარხვა და სხვ. სულაც არ წარმოადგენს სამართლებრივ საკითხებს. შესაბამისად, ისლამური მინეროლოგების ყველა ასპექტის სამართალთან დაკავშირება ისლამთან შეუსაბამოა. მიუხედავად იმისა, რომ ყურანის აიების მხოლოდ მცირე ნაწილი არეგულირებს სამართლებრივ საკითხებს, იურიდიული ტენდენციები მაინც ახერხებს ყურანის კანონების წყებამდე დაყვანას. ყველაფრის სამართალთან დაკავშირება კი ცხოვრებას სისასტიკის მძიმე ტვირთს აკისრებს, რაც კაცობრიობის „ფიტრასთან“ (ადამიანის თანდაყოლილი ბუნება) შეუსაბამოა. ყურანი მორწმუნეებს მოუწოდებს, თავიდან აირიდონ მძიმე ცოდვები (*ქაბა'ირ*). რა თქმა უნდა, ეს არ ნიშნავს, რომ ღმერთის მიმდევრებმა სხვა ცოდვები მსუბუქად უნდა მიიჩნიონ, თუმცა ყველაფერი მარტივ სამართლებრივ საკითხადაც არ უნდა ჩაითვალოს.

შარიათი ხშირად მისი სრული სპექტრით, ყოველგვარი განსხვავებების გარეშე გამოიყენება, რომელიც მაგალითად, ლოცვასა და დანაშაულს შორის არსებობს. შარიათის იმპლემენტაცია, როგორც წესი, მოქმედი კანონების კონტექსტში განიხილება. მართლაც, ამგვარი იმპლემენტაციის ყველაზე აშკარა გამოვლინება სწორედ „ჰუდუდის“ სახელით ცნობილი სისხლის სამართლის კო-

დექსების „აღსრულება“ - „ჭუღუდი“ ყურანში განსაზღვრული გარკვეული დანაშაულებისთვის (მკვლელობა, მრუშობა, ქურდობა და სხვ.) განსაზღვრული სპეციფიკური სასჯელებია. როგორც ზემოთაც აღინიშნა, შარიათის ისლამურ სამართალთან გაიგივება შეცდომაა, ვინაიდან ისლამი არა მხოლოდ სამართლით, არამედ ღირებულებებით, პრინციპებით, რიტუალებით და სხვ. ხელმძღვანელობს. შესაბამისად, ისლამის ყველა ასპექტის განხორციელება ადამიანის ძალაუფლებით ვერ იქნება უზრუნველყოფილი. ღმერთი არ არის დაინტერესებული, მაგალითად, ლოცვისა და მარხვის დარეგულირებით ან საზოგადოების პოლიციურ სახელმწიფოდ ქცევით, რათა ზემოხსენებული ქმედებების განხორციელება უზრუნველყოს. შუამავლის ფუნქცია მხოლოდ გზავნილის გადმოცემა იყო. და მართლაც, თუ ის არ წარმოადგენს ადამიანების საქმეების განმკარგველს (*მუსაფტირ*), მისი მიმდევრები მით უმეტეს არ არიან უფლებამოსილი უფრო ფართო მასშტაბის ვალდებულებების შესრულება იკისრონ.

ხშირად ივარაუდება, რომ შარიათი ცხოვრების სრული სპექტრისთვის ნათელ და ცხად მითითებებს მოიცავს. ეს გამარტივებული ხედვაა. საკითხებში, რომლებიც აკრძალვებს ეხება, ყურანი მკაფიო და კატეგორიულია. მიუხედავად ამისა, მისი მიწერილობების შესრულება არც ისე მარტივია, თუკი პირი პირდაპირ მიდგომას არ აირჩევს, რომელიც ხშირად სწორედ ისლამის მიზნის (*მაკსადის*) საპირისპირო შედეგს იძლევა. განვიხილოთ შემდეგი მაგალითები. პაკისტანში ჭუღუდის კანონები,

რომლებიც სამხედრო დიქტატორის მიერ იქნა მიღებული, რაც გაუპატიურების მსხვერპლი არაერთი ქალის დაპატიმრებისა და თავისუფლების აღკვეთისთვის იქნა გამოყენებული. მიუხედავად იმისა, რომ ქალები სასტიკი დანაშაულის საბრალო მსხვერპლნი იყვნენ, ათობით მათგანი ამ დანაშაულებში მათი მონაწილეობისთვის, შარიათის ამ ვერსიით, ციხეში იქნა გამოკეტილი და პასუხისმგებლობაში მიეცა.⁹

კიდევ ერთი მაგალითი ისლამურ საზოგადოებებში მამაკაცის ცოლთან ცალმხრივი, თვითნებური, დაურეგულირებელი განქორწინების უფლებაა სამგზის „ტალაკის“ (განქორწინების) ზედიზედ წარმოთქმის გზით, რასაც ხშირად ცოლის საკუთარი სახლიდან გაგდება მოჰყვება. მეორე მხრივ, ყურანით განსაზღვრული განქორწინების პროცესი მეტად გონივრული, დაბალანსებული და სენსიტიურია იმ ფაქტორების მიმართ, რომელიც ორივე მეუღლეს ეხება. თუმცა, შარიათის ამგვარმა უხეშმა გამოყენებამ (რომელიც არეულია ისლამურ სამართალთან) განამტკიცა ამ სახის არაისლამური პრაქტიკა. მიუხედავად ამისა, ისლამური აზროვნების სკოლების უმეტესობამ ამ სახის პრაქტიკა ლეგალიზმის გავლენით გაამყარა.

ლეგალიზმი შესაძლოა გაგებულ იქნეს, როგორც კანონების, ქცევის კოდექსების ან სამართლებრივი იდე-

⁹ M. O. Farooq, “Rape and Hudood Ordinance: Perversions of Justice in the Name of Islam” (2006).

ების მკაცრი ფიქსაცია ამ იდეების ღმერთის წყალობასა და მადლთან დაბალანსების გარეშე. საუკუნეების განმავლობაში, შუამავლის ეპოქის შემდეგ, ისლამური საზოგადოებები ლეგალიზმისკენ მიილტვოდნენ, დაჰყავდათ რა ყველაფერი შავზე და თეთრზე, სწორზე და არასწორზე ან დასაშვებსა და დაუშვებელზე. ლეგალიზმი ადამიანებს თვითდაჯერებულს ხდის, ხოლო საკუთარი მოძმეების მიმართ სუბიექტურ დამოკიდებულებას წარმოშობს. ლეგალიზმი ისეთ გარემოს ქმნის, რომელშიც ადამიანებს მუდმივად აწუხებთ არასრულფასოვნება, რაც კულმინაციას ცხოვრების უწვრილმანესი დეტალების გაკონტროლების მცდელობაში აღწევს. თუმცა, ღმერთის მიზანი არ არის, რომ სამყარო სრულყოფილების ადგილი იყოს. უფრო მნიშვნელოვანი ადამიანური კავშირებისა და შემოქმედთან მათი დაკავშირების ხელშეწყობაა.

ყურანი მხოლოდ რამდენიმე სამართლებრივ აკრძალვას გამოყოფს და გაცილებით მეტი რაოდენობით გვთავაზობს მინერალობებს. რადგან შუამავალი ღირებულებებზე ორიენტირებულობას უჭერდა მხარს, არსებობდა არა მკაცრი ლეგალიზმი, არამედ სამართალი, შესაბამისად, ისლამი არ წარმოადგენს ექსკლუზიურად ტექსტზე ორიენტირებულ მრწამსს. დისკურსმა, რომელიც ისლამურ იურისპრუდენციას მოიცავს, უკვე გამოსცადა ღირებულებებზე ორიენტირებულობის საჭიროება. მსგავსი საჭიროება კი ლიტერატურაში „მაკასიდ აშ-შარი‘ა“ მოიცავს (შარიათის დიდ მიზნებს), რომელიც „დინის“ (რწმენა; რელიგია), სიცოცხლის (ნაფს), ოჯახის

სისტემის (ნასლ), ინტელექტის ('აკლ), სიმდიდრისა და საკუთრების (მალ) დაცვასა და შენარჩუნებას ისახავს მიზნად.¹⁰

ღირებულებებზე ორიენტირებული ხედვა კი, რომელიც აღნიშნულ ნაშრომშია მხარდაჭერილი, უფრო მეტად ნიუანსირებულია. ზოგი სწორედ „მაკასიდს“ მიიჩნევს ღირებულებების წარმომჩენად. თუმცა, ტრადიციული „მაკასიდის“ იერარქია სხვა ისეთ კომპონენტებს, როგორცაა სიცოცხლე, ოჯახი, ინტელექტი და საკუთრება, რწმენას უქვემდებარებს. გარდა ამისა, იჯთიჰადის მთავარი სახეობები, რომლებიც ღირებულებებზე ორიენტირებულ იურისპრუდენციასაც მოიცავს, ტექსტზე ორიენტირებულ მიდგომას ეფუძნება. შესაბამისად, სწორედ ყურანში განმტკიცებული და შუამავლის მემკვიდრეობით შთაგონებული თვითკრიტიკული შეფასების, შემოქმედებითი და კონსტრუქციული ინტელექტუალური განახლების, მორალური და რელიგიური სიცხადის, რომელიც მარტივი და ამასთანავე ნათელია, დინამიკური პრობლემების გადაჭრის გზისა და ღირებულებებზე ორიენტირებული მიდგომის მეშვეობით შეძლებენ მუსლიმები საკუთარი თავის, მთელი კაცობრიობისა და კეთილმოსურნე ღმერთის წინაშე არსებული ვალდებულებების უკეთ შესრულებას.

¹⁰. I.A.K. Nyazee, *Islamic Jurisprudence (Usul al-Fiqh)* (Islamabad, Pakistan: Islamic Research Institute, 2000), p.39; also, p.202.

ღირებულებებზე ორიენტირებულობა

საზოგადოების რეალური ხასიათი მისი ღირებულებებისა და პრინციპების ანარეკლია. სამართლებრივი სისტემაც და გარემოც იმ ღირებულებებსა და პრინციპებს ირეკლავს, რომელსაც მოცემული საზოგადოება ატარებს. კანონებისთვის უპირატესი მნიშვნელობის მინიჭებას, ან მათი ღირებულებებისგან აცდენას ლეგალიზმამდე მივყავართ, რაც ეტლის ცხენზე წინ დაყენებას ჰგავს. მ. ხანი სწორად მოუწოდებს მუსლიმებს, „მიუდგნენ ისლამს, როგორც ღირებულებების წყაროს, რომელიც მოქმედებებს განსაზღვრავს და არა როგორც პრობლემების გადაჭრის გზების სისტემას.“¹¹ შესაბამისად, რა არის ის არსებითი ღირებულებები, რომლებიც მუსლიმებმა უნდა დაიცვან და მათი აზროვნების პროცესში, კულტურასა და სამართლებრივ ჩარჩოში ინტეგრირება მოახდინონ? ქვემოთ მოცემულია საილუსტრაციო, თუმცა არავითარ შემთხვევაში ამომწურავი ჩამონათვალი:

1. ადამიანის ფუნდამენტური ღირსება (თითოეული ადამიანი პიროვნებაა და არა ობიექტი ან ნივთი)

¹¹. M. Khan, “The Priority of Politics,” Boston Review (April/May 2003), <http://www.bostonreview.net/BR28.2/khan.html>. [Accessed October 7, 2006].

ღმერთმა თითოეული ჩვენგანი ადამიანად აკურთხა და მუსლიმები ადამიანის ღირსების ფუნდამენტური უფლების დასაცავად პირველ რიგებში უნდა იდგნენ. (ყურანი- 4:1)

2. სამართლიანობა

ისლამის მიერ სამართალზე (სამართლიანობაზე) გაკეთებული განსაკუთრებული აქცენტი ცალსახაა. ის ისეთ სტანდარტს აწესებს, რომელიც ნებისმიერი სხვა იდეოლოგიისა თუ რელიგიის მიერ დაწესებულ სტანდარტზე მაღალია, მოუწოდებს რა მის მიმდევრებს მუდმივად სამართლიანობის მხარეს დადგნენ, მაშინაც კი როდესაც ეს მავანის ინტერესების საზიანოდ მოქმედებას გულისხმობს (ყურანი-4:135).

3. თანასწორობა (არადისკრიმინაცია)

მიუხედავად იმისა პირი მუსლიმია თუ არამუსლიმი, ქალია თუ კაცი, თეთრკანიანია თუ შავკანიანი, ისლამის ღირებულებაზე ორიენტირებული ნორმა თანასწორობაა. ამ სამყაროში ყველა ადამიანი თანასწორია, განსაკუთრებით ისეთ უფლებებთან მიმართებით, როგორცაა სიცოცხლის, ღირსებისა და საკუთრების უფლება. ყველაფერი კარგისთვის ან ღირებულისთვის, რაც მუსლიმებს გააჩნიათ, ალლაჰი მათ საიქიო ცხოვრებაში აჯილდოვებს. თუმცა ადამიანურ დონეზე, თითოეულმა ადამიანმა სხვას თანასწორად უნდა აღიქვას.

4. თავისუფლება

ის, რომ ისლამის კონსტრუქცია თავისუფალ არჩევანზე დგას და არა იძულებაზე, ღირებულებებზე ორიენტირებული მიდგომის ერთ-ერთი საკვანძო ასპექტია. იმისთვის, რომ ისლამი კვლავ აქტუალური გახდეს, უნდა მოხდეს მორწმუნეთათვის აუცილებელია თავისუფალი არჩევანის აღიარება. როდესაც მუჰამად შუამავალი და მისი ახალწარმოქმნილი საზოგადოება მკაცრ და უწყვეტ დევნას განიცდიდა, ალლაჰი მუდმივად ახსენებდა შუამავალს თავისუფლების შენარჩუნების მნიშვნელობას. ნებისმიერ ჯანსაღ და ფუნქციების განმახორციელებელ საზოგადოებაში მოქმედი პარამეტრების შესაბამისად, არავის აქვს არჩევანისა და თავისუფლების ფუნდამენტური უფლების შელახვის ან წართმევის უფლება. სავარაუდოდ, არჩევანთან და იძულებასთან დაკავშირებული ყველაზე დიდი და ფართო სფერო ისლამში სახელმწიფოს როლთანაა დაკავშირებული. ისლამური სამართლისა და მისი არასწორი გამოყენების გამოცდილების გათვალისწინებით, ბევრ მუსლიმს, ისევე როგორც არამუსლიმს, შესაძლოა დიდი ეჭვები ჰქონდეს ისლამურ სამართალთან და პოლიტიკური ძალაუფლების რელიგიური ძალაუფლების აღრევასთან დაკავშირებით. შესაბამისად, მუსლიმებს სახელმწიფოსა და მმართველობის უკეთესი, ფუნქციური მოდელის შექმნა ესაჭიროებათ, რომელიც ისლამის ღირებულებებისა და პრინციპების შესაბამისი იქნება.

5. უნივერსალური მორალური ღირებულებები (მა'რუფ)

„თქვენ ხართ ყველაზე კარგი თემი (ან-ნჰს), ვინც კი მოვლენილა [ხალხთა შორის], ბრძანებთ სასურველს (მა'რუფ) და კრძალავთ საძულველს (მუნქარ), რადგანაც გნამთ ალლაჰის, ხოლო რომ ერწმუნათ ღვთიური წიგნის ხალხს, მათთვისვე იქნებოდა უკეთესი. მათ შორის არიან მორწმუნენი, მაგრამ გზასამცდარნიც არიან დიდი ნაწილი მათგან.“ (ყურანი- 3:110).

ყურანის მოწოდება „მა'რუფის“ კეთებისკენ და მისი მოწოდება „მუნქარისგან“ დაშორებისკენ უნივერსალური გაგებით მორალურ ღირებულებებთანაა დაკავშირებული. ორივე მათგანი, როგორც „მარუფი“, ისე „მუნქარი“, მნიშვნელობების ფართო სპექტრს მოიცავს და ამ ორი კონცეპტის სწორად გაგებას მუსლიმის ცხოვრებისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს.

ნ. ადამიანურობაზე ორიენტირებულობა და გლობალური მიკუთვნებადობა

ერთ საფეხურზე ყველა ადამიანი ოჯახს მიეკუთვნება. სხვა საფეხურზე კი პიროვნება ერს ან ქვეყანას მიეკუთვნება. სრულიად განსხვავებულ საფეხურზე მუსლიმები მუსლიმურ უმმას მიეკუთვნებიან. კიდევ ერთ განსხვავებულ საფეხურზე კი - ყველა კაცობრიობის ნაწილია. არ არის აუცილებელი, ზემოხსენებული კუთვნილების რომელიმე სახე სხვა სახეს დაუპირისპირდეს. პიროვნების ოჯახი და ეროვნება უმეტესად სულაც არ წარმოადგენს ამ პიროვნების არჩევანს; ინდივიდები იბა-

დებიან მათში, მიეკუთვნებიან რა ოჯახს და უკავშირდებიან ნათესავთა წრეს ბიოლოგიური და სხვა სახის კავშირებით. ხალხთა გლობალური მობილობის ზრდასთან ერთად აღნიშნულ ეტაპზე, ეროვნული კუთვნილება სულ უფრო არამყარი ხდება. მიუხედავად ამისა, პირს მისი მუდმივი საცხოვრებელი ადგილის მიმართ ერთგულების პარალელურად სრულიად უპრობლემოდ შეუძლია შეინარჩუნოს კავშირები სამყაროს იმ ნაწილთან, რომლიდანაც წარმოშობითაა. მუსლიმებმა სწორედ ეს უნდა დაანახონ ცალსახად იმ ქვეყნების მოქალაქეებს, სადაც ემიგრირდებიან. მათ ღირებულ საკითხებთან დაკავშირებით საერთო ენა უნდა გამონახონ. მუსლიმები გლობალური კუთვნილების განვითარებისთვის წინა რიგებში უნდა დადგნენ.¹²

7. წარმომადგენლობა და მონაწილეობა (შურა)

კონსულტაცია, „შურა“, ისლამში სასიცოცხლო მნიშვნელობის პროცესი და მნიშვნელოვანი ინსტიტუციაა, რომელიც საკვანძო როლს ასრულებს ღირებულებებზე ორიენტირებულ კონტექსტში. ურთიერთობების განსხვავებული დონეები ისლამში სწორედ კონსულტაციას ეფუძნება და არა იძულებას ან ტყუილს. შესაბამისად, მმართველობის, ადმინისტრირებისა და ლიდერობის კონცეფცია მონაწილეობაზეა დაფუძნებულია - რაც

¹². M. O. Farooq, “The Spirit of Global Belonging: Perspectives from Some Humanity-Oriented Icons,” (2006), http://www.nazrul.org/works_on_nazrul/articles/global-belonging.doc. [Accessed June 21, 2007].

იმას ნიშნავს, რომ ისინი, ვისზეც გავლენას ახდენს საბოლოო გადანყვეტილება, სათანადო კონსულტაციის უფლებით სარგებლობენ.

8. კანონის უზენაესობა

კანონის უზენაესობა ისლამში შემდეგი ოთხი პუნქტის შესაბამისად განისაზღვრება:

(ა) კანონის წინაშე ყველას თანასწორობა, სადაც არავინ შეიძლება იდგეს კანონზე მაღლა, როდესაც კანონები ობიექტურ, გასაგებ ნორმებზეა დაფუძნებული;

(ბ) დამოუკიდებელი სასამართლო სისტემა;

(გ) კანონის აღსრულება ხდება ცივილიზებულად და მიუკერძოებლად;

(დ) დავების გადანყვეტა ხდება სასამართლო სისტემის, პოლიტიკური სისტემის ან ორივეს ჩართულობით, მოქალაქეების ან სახელმწიფოს მხრიდან ყოველგვარი ძალადობის გარეშე.

9. საერთო კეთილდღეობისთვის საერთო საფუძვლის ძიება

მსგავსებებზე მეტად განსხვავებების ხაზგასმა და გაზვიადება საერთო ადამიანური ტენდენციაა. ამ კუთხით, არც მუსლიმები წარმოადგენენ გამონაკლისს. ისლამი ადამიანებს ჭეშმარიტების ძიებისკენ მოუწოდებს ხოლო ყველა შესაძლო და შესაფერის შემთხვევაში, ის-

ლამი ასევე ცდილობს მონახოს და განამტკიცოს ურთიერთგაგება.

10. ძალადობის, როგორც ჩვეულებრივი მოვლენის უარყოფა

ისლამში მშვიდობა და არააგრესიულობა ნორმებია. ისლამი უარყოფს გაუმართლებელი აგრესიის ფორმით ძალადობას, თუმცა არ კრძალავს მას სამართლებრივად გამართლებული ძალის გამოყენების ფორმატში. თუმცა, დასაშვები ძალადობის ერთადერთი ფორმა კანონის უზენაესობის ფარგლებში განხორციელებული თავდაცვაა, ძალადობის წამოწყების და ნებისმიერი გადაცდომის გარეშე, რომელიც მკაცრ კონტროლს უნდა ექვემდებარებოდეს. ნებისმიერ სხვა შემთხვევაში მუსლიმისათვის დაუშვებელია ძალადობა, განსაკუთრებით შურისძიების მიზნით.

11. მიუკერძოებლობა

ვინაიდან ალლაჰის მსჯავრი ადამიანს საიქიო ცხოვრებაში ელის, მნიშვნელოვანია, რომ ღმერთის თაყვანისცემასთან დაკავშირებულ საკითხებზე განაჩენი მხოლოდ ალლაჰმა გამოიტანოს, ამიტომ მუსლიმებმა აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით არ უნდა განსაჯონ თანამოძმეები.¹³

¹³. M. Asad, *This Law of Ours*, pp.30–31.

12. შინაარსის უპირატესობის ხაზგასმა ფორმასთან შედარებით

„რწმენა“ მხოლოდ სიტყვის მასალად იქცა, ცარიელ, აზრისგან დაცლილ სიტყვად, რომელიც ენთუზიაზმის იმ ნაპერწკალსაა მოკლებული, რომელიც ჩვენი [ისლამური] ისტორიის სანყის ეტაპზე მუსლიმებს კულტურულ და სოციალური მიღწევებს შთააგონებდა. უდავოა, რომ ისლამი, როგორც ემოცია, კვლავაც ცოცხალია. ის იმ მილიონობით ადამიანის ინსტინქტური სიყვარულით ცოცხლობს, რომლებიც გრძნობენ, რომ ისლამის პრინციპები „სწორია“: თუმცა მხოლოდ მათი მცირე ნაწილი აცნობიერებს ამ პრინციპებს ინტელექტუალურად და შესწევს უნარი ან ნამდვილად მზადაა ისინი პრაქტიკული ცხოვრების სხვადასხვა ასპექტს მიუსადაგონ.¹⁴

სწორედ ეს არის ის ძირეული პრობლემა, რომელიც დღესდღეობით მუსლიმების წინაშე დგას; შინაარსი, ძირითადი ხასიათისა და ღირებულებების გადმოსახედიდან, მოწყდა ფორმებსა და რიტუალებს. ამგვარად, ყურანის მახსოვრობა განსაკუთრებით ხაზგასმულია მისი გზავნილების შესწავლასა და გაგების სასარგებლოდ.

13. ცხოვრებისეული გამოცდილების მიღება კოლექტიურად სწავლის მრუდის სახით

ტრადიციონალისტური აღქმისა და მიდგომის საპირისპიროდ, ისლამი არ წარმოადგენს მთლიანად ტექ-

¹⁴ M. Asad, This Law of Ours, pp.30–31.

სტზე ორიენტირებულ რწმენას. ამ სამყაროს შეცნობის მცდელობისას, ღმერთს სურს, რომ ადამიანებმა სარგებელი მიიღონ ცხოვრებისეული გამოცდილებისგან. ის მოუწოდებს ადამიანებს, რომ იმოგზაურონ, ნახონ და შეისწავლონ ისტორია. ნაცვლად თავის საღვთო წიგნებში ჩარგვისა, სასწავლო ერთობები მოწოდებული არიან დააკვირდნენ, დაფიქრდნენ და სწორად ასახონ რეალობა.

ღირებულებების ეს სია არავითარ შემთხვევაში არ არის ამომწურავი. ზემოხსენებული ღირებულებები და პრინციპები, რომლებიც კარგადაა დამუშავებული და დეტალურადაა განერილი წიგნში, პირდაპირ ყურანზეა დაფუძნებული. ისინი იმ ძირითად პარამეტრებს შორის უნდა იყოს, რომლებიც არაყურანისეული წყაროებიდან წარმოშობილი ისლამური კანონების ფორმირებისა და ჩამოყალიბების პროცესს წარმართავენ. როდესაც ყურანის გარდა სხვა წყაროები, მათ შორის ჰადისები, წინააღმდეგობაში მოვა ამ მკაფიო პრინციპებთან (მუჰამად შუამავლის ცხოვრება, როგორც ღმერთის საბოლოო გზავნილის გადმომცემისა, არ შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს ყურანს), უპირატესობა ამ პრინციპებსა და ღირებულებებს უნდა მიენიჭოს. უფრო მეტიც, კანონებსა და კოდექსებს, ლეგალიზმის მოთხოვნების საპირისპიროდ, ატომისტიკური თავსებადობა არ მოეთხოვებათ. მაშასადამე, მანამ, სანამ საწინააღმდეგო არ დამტკიცდება, არცერთმა კანონმა და კოდექსმა, რომელიც ადამიანის ჩართულობით იქნა მიღებული, არ უნდა დაარღვიოს ან ეჭვქვეშ დააყენოს ყურანის პრინციპები.

თავი მესამე

ისლამური სამართალი და ჰადისის გამოყენება და მისი ბოროტად გამოყენება

ყურანი ისლამის ამოსავალი წყაროა. ისლამის მეორე წყარო სუნაა, იგი შუამავლის ცხოვრების წესს, მაგალითს წარმოგვიჩენს, რომელიც მან მოგვცა მისი ქცევით, ქმედებებითა და გამონათქვამებით და რომელიც რწმენის საფუძველს აყალიბებს. ამ თავში დისკუსია რამდენიმე სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან საკითხს მოიცავს, რომლებიც ჰადისების საკითხს შეეხება და კანონების შემუშავების, ფორმირებისა და დამტკიცების პროცესში ჰადისების არასწორად გამოყენებასთან დაკავშირებულ რამდენიმე პრობლემას განიხილავს.

სიმარტივისა და სიცხადისთვის უნდა აღინიშნოს, რომ ჰადისი და სუნა ურთიერთჩინაცვლებით გამოიყენება. სუნა გაგებულ უნდა იქნეს, როგორც „ნორმატიული, სანიმუშო ქცევა და სამაგალითო საქციელი, რომლის უპირველესი შინაარსიც „მაგალითის მიცემაა.“¹⁵ თუმცა, ჰადისებთან/სუნასთან დაკავშირებით რამდენიმე ზოგადად არასწორი პოზიცია არსებობს.

¹⁵ M. Y. Guraya, *Islamic Jurisprudence in the Modern World* (Lahore, Pakistan: Sh. Muhammad Ashraf, 1993), p.76.

ამ პოზიციებს შორის, ერთ-ერთი ვარაუდობს, რომ თუკი ჰადისი შუამავალს ციტირებს, ის ზუსტად იმაზე მიუთითებს, რაც შუამავალმა თქვა. თუმცა, მკითხველს შესაძლოა გამართლებული შთაბეჭდილება შეექმნას, რომ ჰადისში მოყვანილი შუამავლის სიტყვები იმ განმარტების გარეშეა მოცემული, რომ საკითხების, რომელსაც სიტყვები ეხება, პარაფრაზია გაკეთებული. ჰადისების ყველა კრებული როდი მიუთითებს ვარიაციებზე. ნარატივში არსებული ვარიაციები შუამავლის ზუსტი სიტყვების დადასტურების შესაძლებლობას არ იძლევა. მეორე საგულისხმო პოზიცია ისაა, რომ „საჰნჰ“ (ავთენტური) გადმოცემები შესაძლოა მოძიებულ იქნეს ჰადისების ნებისმიერ კრებულში (გარდა იმ კრებულებისა, რომლებიც სპეციალურად შეიცავს არავთენტური ჰადისებს შედარებისთვის).

არსებობს ექვსი ძირითადი კანონიკური კრებული, „ას-სიჰნჰ ას-სითათას“ საერთო სახელწოდებით. თუმცა, ჰადისის მაღალკვალიფიციური სპეციალისტები ადასტურებენ, რომ *ალ-ბუხარის* კრებულშიც კი რამდენიმე გადმოცემა სადავოდ რჩება. უფრო მეტიც, *საჰნჰ* ჰადისებიც კი არაერთი ინტერპრეტაციის საგანია, ხოლო ადამიანების ინტერპრეტაცია ზოგჯერ მცდარია. მესამე, ფართოდ გავრცელებული მოსაზრებით, ჰადისის გადმოცემაში ადგილი არ აქვს წინააღმდეგობას. თუმცა, ჰადისების არაერთი მაგალითი არსებობს, მაგალითად „რიბას“ (მევახშეობის) შესახებ, რომლებშიც ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრებებია.

მეოთხე, არსებობს შეხედულება, რომ ჰადისის ლიტერატურა იძლევა უდავო და საბოლოო ცოდნას ან ინფორმაციას. რეალურად მხოლოდ „მუთავათირ ბი ალ-ლაფზ“ ჰადისი (მუდმივად განმეორებადი, სხვადასხვა მთხრობელის სიტყვასიტყვითი ჩანაწერები) იძლევა დამაჯერებელ ცოდნას. „მუთავათირ ბი ალ-მა'ნჯ“ კი (მნიშვნელობით) არ გვანვდის დამაჯერებელ ცოდნას. რეალურად, როგორც ჰადისის მეცნიერები ადასტურებენ, „მუთავათირ ბი ალ-მა'ნჯ“ მხოლოდ მცირე ნაწილია (მხოლოდ მოზარდებს შორის). შესაბამისად, ჰადისის ფაქტობრივად მთლიანი ლიტერატურა „აჰადის“ (არა მუთავათირი) ნარატივისგან შედგება, რომელიც მხოლოდ სავარაუდო ცოდნას გვაძლევს და არა დამაჯერებელს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, მათი გამოყენებისას კანონების, კოდექსებისა და დოგმების ფორმირების პროცესში, აუცილებელია დამატებითი წინდახედულება და სიფრთხილე. მიუხედავად ამისა, მუსლიმი მეცნიერების უმეტესობა იმ პოზიციაზე დგას, რომ აჰად ჰადისი შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს შემზღუდავი კანონების ან კოდექსების მისაღებად.

ასევე მნიშვნელოვანია, ისლამური კანონების ფორმირებისა და დამტკიცების პროცესში ჰადისების გამოყენებისა და მისი ბოროტად გამოყენების საკითხსაც შევეხოთ. ლეგალისტური ტენდენციის განვითარება რამდენიმე შედეგს იძლევა. სხვადასხვა მაზჰაბის (სამართლებრივი სკოლები) წარმოქმნამ, მიუხედავად იმისა, რომ ეს გარკვეულწილად სასარგებლო აღმოჩნდა, უმეტესად ის-

ლამური საზოგადოების ფრაგმენტაცია გამოიწვია. ამ ტენდენციის მეორე და უფრო მნიშვნელოვანი შედეგი ისლამის სახელით მიღებულ არაერთ კანონთანაა დაკავშირებული, რომელიც აშკარად გენდერული თვალსაზრისით დისკრიმინაციულია და სხვა უსამართლო ტენდენციებს წინ წამოწევს, რომლებიც სამართლიანობისა და თანასწორობის ისლამურ პრინციპებთან სრულიად შეუსაბამოა. აღნიშნული დამატებით განმარტებას საჭიროებს.

შუამავალმა ქალების რეგულარული და შეუფერხებელი მონაწილეობა ბრძანა მეჩეთზე ცენტრირებულ ცხოვრებაში. თუმცა, იმ ქვეყნების უმეტესობაში, სადაც მოსახლეობის უმრავლესობას მუსლიმები წარმოადგენენ და დასავლურ ქვეყნებშიც კი, ქალების დიდი ნაწილი არ მონაწილეობს მეჩეთში ჩატარებულ საერთო ლოცვებში (სალაჰ), შემზღვეველი და მათთვის შექმნილი არახელსაყრელი გარემოს გამო. მაშინაც კი, როდესაც გარკვეული მიზეზით მამაკაცებს უწევთ ქალების „ატანა“, ისინი ქალებისთვის მეტად რთულ და არაკომფორტულ ვითარებას ქმნიან. მოდით ქვემოთ მოცემულ ორ ჰადისს გადავხედოთ:

აბდულა იბნ მას'უდი: შუამავალმა ბრძანა: „უმჯობესია, ქალმა საკუთარ სახლში ილოცოს, ვიდრე ეზოში და უმჯობესია, ქალმა საკუთარ ოთახში ილოცოს, ვიდრე საკუთარ სახლში.“¹⁶

¹⁶. A. Hasan, (trans.), Sunan Abu Dawud, (1990), vol. 1, kitāb al-Adab, hadith no. 570.

‘აიშას გადმოცემა: ალლაჰის შუამავალს, რომ სცოდნოდა, რას სჩადიან ქალები, ის მათ მეჩეთში სიარულს აუკრძალავდა, როგორც ეს ისრაელის ტომის ქალებისთვის იქნა აკრძალული. იაჰია ბინ საიდმა (ქვე-მთხრობელი) ამრას (კიდევ ერთი არაპირდაპირი გამომცემი) ჰკითხა, „ისრაელის ტომის ქალებს ნამდვილად ეკრძალებოდათ?“ მან უპასუხა, „დიახ.“¹⁷

საჰიჰი (მაგრამ არა მუთავათირ) ჰადისის (აბდულ-ლაჰ იბნ მას’უდის მიერ ჩანერილი) ფორმითაც კი, აღნიშნულ ფაქტს უეჭველი ცოდნა, რომელიც აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით შუამავლის სიტყვის სიზუსტის უზრუნველსაყოფადაა საჭირო. ამ ტრადიციის საწინააღმდეგო უამრავი გადმოცემა არსებობს, რომელშიც აღნიშნულია, რომ ქალები რეგულარულად და დიდი რაოდენობით დადიოდნენ მეჩეთში. შესაბამისად, ამ საკითხთან დაკავშირებულ ქალებს ან არ აღელვებდათ შუამავლის დარიგებები (საკუთრივ მისი ყოფნის დროსაც კი) ან ისინი ჰადისს საკმაოდ განსხვავებულად იგებდნენ.

რაც შეეხება მეორე გადმოცემას, მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული ჰადისი საჰიჰი აღ-ბუხარისთანაც ჩნდება, ის არ წარმოადგენს იმ მტკიცებულებას, რომელიც შუამავლისგან მომდინარეობს. რეალურად, ის მხოლოდ მისი კომპანიონის აზრია (თუმცაღა მნიშვნელოვანი და ძალიან ახლო კომპანიონის, კერძოდ შუამავლის მეუღლის). ტექნიკურ ისლამურ ჟარგონზე ამ ტიპის

¹⁷. M. M. Khan, (trans.), Sahih al-Bukhari, vol. 1, hadith no. 828.

გადმოცემა „ასარის“ სახელითაა ცნობილი. მიუხედავად იმისა, რომ როგორც კომპანიონი, ჰადისის გადმომცემი და მუჰამად შუამავლის მეუღლე, სრულიად დამსახურებულად სარგებლობს დიდი პატივისცემითა და დაფასებით, მისი მოსაზრება მხოლოდ მის დამოუკიდებელ აზრს წარმოადგენს, რომელიც თავად შუამავლის ნათქვამი არაა. ასევე არ არსებობს იმავე პერიოდის არავითარი დადასტურებული ინფორმაცია, მტკიცებულება ან ჩანაწერი, რომელიც მეჩეთებში ქალების აღმამფოთებელ ქცევაზე მიუთითებს. მიუხედავად ამისა, ამ სახის განცხადებებმა ღრმა კვალი დატოვა ისლამურ კულტურაზე, რამაც მნიშვნელოვნად შეზღუდა ქალების ჩართულობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

ამგვარი ტენდენციის შედეგების კიდევ ერთ მაგალითად ის გამოდგება, რომ ქალებს ეკრძალებათ ხელმძღვანელი პოზიციების დაკავება. აბუ ბაქრას (არ უნდა აგვერიოს პირველ ხალიფა, აბუ ბაქრში) ერთ ცალკეულ (წაჭნად) გადმოცემას მკაცრი ორთოდოქსული პოზიციის ჩამოყალიბება მოჰყვა, რომლის თანახმადაც ქალებს ეკრძალებათ აღმასრულებელი ხელმძღვანელობის განხორციელება:

აბუ ბაქრას გადმოცემა: „*ალ-ჯამალის (აქლემის) ბრძოლის დროს, ალლაჰმა სიტყვა მიწყალობა (მე მოვისმინე შუამავლისგან). როდესაც შუამავალმა შეიტყო, რომ სპარსეთის ხალხმა საკუთარ დედოფლად (მმართველად) ხოსროს ქალიშვილი დასვა, მან თქვა, „ვერას-*

დროს მიაღწევს წარმატებას ერი, რომელიც თავის მმართველს ქალს გახდის.¹⁸

თუმცა, ცნობილია, რომ ამ პიროვნებას, აბუ ბაქ-რას, სასჯელი დაეკისრა ცრუ ჩვენების მიცემისთვის.¹⁹ უფრო მეტიც, ეს ჰადისი ვერ აკმაყოფილებს თავად ალ-ბუხარის მიერ დაწესებულ სტანდარტებს, მიუხედავად იმისა, რომ ის მან საკუთარ კრებულში შეიტანა. გარდა ამისა, ყურანში ბალკისის, საბა'ს (შება) დედოფლის ისტორია ქალების ლიდერობასთან დაკავშირებით მინიშნებასაც კი არ მოიცავს ნეგატიურ დამოკიდებულებაზე. მიუხედავად ამისა, ამ საეჭვო და სადავო წარმოშობის ცალკე მდგომმა გადმოცემამ მეტად ფართო და მკაცრი შეზღუდვა დაანესა ქალთა ლიდერობაზე.

ჰადისის ბოროტად გამოყენების ერთ-ერთი ყველაზე ნათელი მაგალითი რჯულგანდგომილებისთვის დასჯაა.²⁰ რჯულგანდგომილებისთვის (რიდდა) ერთ-ერთი განაჩენი იმაში მდგომარეობს, რომ ის არა მხოლოდ დასჯადი ქმედებაა, არამედ სიკვდილით დასჯადი დანაშაულია [თუმცა, რეალურად ბევრი განუდგა სარწმუნოებას თავისუფლად, ყოველგვარი სასჯელის გარეშე]. რჯულგანდგომილებაზე აღნიშნულ პოზიციასთან დაკავ-

¹⁸. M. M. Khan, (trans.), Sahih al-Bukhari, vol. 9, hadith no. 219.

¹⁹. F. Mernissi, Veil and the Male Elite: A Feminist Interpretation of Women's Rights in Islam (Reading, Massachusetts: Perseus Books, 1987), pp.49–61, citing Ibn al-Athġr, Usd al-Ghġbah, vol. 5, p.38.

²⁰. Editor's note, please also see AbdulHamid AbuSulayman, Apostates, Islam & Freedom of Faith: Change of Conviction Vs Change of Allegiance, Occasional Paper No. 22, (Malta: IIIT, 2013)

შირებით ერთ-ერთი კონკრეტული გადმოცემა ასეთია: „მოკალი ის, ვინც შეიცვლის საკუთარ რელიგიას (მან ბადდალა დინაჰუ ფაკთულუჰუ).“²¹ ისე მოხდა, რომ ეს არის „აჰჰადი“ ან ცალკე მდგომი ჰადისი. არ არსებობს შუამავლის ჩამოყალიბებული პრაქტიკის დამადასტურებელი ჰადისი, რომელიც რჯულგანდგომილებისთვის ამ სახის სასჯელის გამოყენების დემონსტრირებას ახდენს, უფრო მეტიც, თავად შუამავალი სწორედ საპირისპიროს დემონსტრირებას ახდენს. ცხადია, სიკვდილით დასჯა მართლაც რომ ყოფილიყო მოქმედი და ასეთი სერიოზული ხასიათის მატარებელი, ყურანი მას აუცილებლად შეეხებოდა, თუმცა ის მას არ ეხება. ყურანი საკმაოდ კატეგორიულად აცხადებს რწმენის თავისუფლებას. და მაინც, მიუხედავად იმისა, რომ საბედნიეროდ ეს ტენდენცია იცვლება, არაერთმა სწავლულმა უარყო უზენაესი ყურანის პრინციპი ცალკე მდგომი ჰადისის სასარგებლოდ.

მიუხედავად ჩვენი მკვლევარების გულმოდგინებისა და შეტანილი დიდი წვლილისა ჰადისების საგანძურის გამოკვლევისა და შესწავლის პროცესში, ფაქტი ფაქტად რჩება, რომ ჰადისი, როგორც წესი, მხოლოდ სავარაუდო ცოდნას გვაძლევს. შესაბამისად, ლიტერატურის ეს ნაწილი, ჰადისები, რომელიც დღეს გვაქვს, უმეტესად

²¹. M. M. Khan, (trans.), *Sahīh al-Bukhārī*, vol. 9, hadith no. 57. For a list of other sources where this hadith appears and a critical analysis of it, see A. Shafaat, “The Punishment of Apostasy in Islam (Part II): An Examination of the Hadiths on the Subject,” http://islamicperspectives.com/PunishmentOfApostasy_Part2.html. [Accessed October 29, 2006].

ინფორმაციის, მორალური შთაგონებისა და სიბრძნის წყაროს სახით უნდა იქნეს გამოყენებული, მაშინ როცა გაცილებით თავშეკავებული მიდგომის გამოყენებაა საჭირო იმ კანონებისა და კოდექსების მიღების პროცესში ჰადისის გამოყენებისას, რომელთაც პირდაპირი და სერიოზული გავლენა აქვთ ადამიანების ცხოვრებაზე, ღირსებასა და საკუთრებაზე. აღნიშნული შეზღუდვა კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია იმ კანონებთან და კოდექსებთან მიმართებით, რომლებმაც შესაძლოა დისკრიმინაცია ან უსამართლობა გამოიწვიოს.

თავი მეთხუ

იჯმან'ს დოქტრინა: არსებობს თუ არა კონსენსუსი?

იჯმან', იგივე შეთანხმება, კონსენსუსი, ერთსულოვანი აზრი, ისლამური იურისპრუდენციის ოთხი წყაროდან ერთ-ერთია. ყურანი და სუნა ისლამის ორი უპირველესი და ძირითადი წყაროა, ხოლო „იჯმან“ და „კიჰასი“ (ანალოგიებით მსჯელობა) დამხმარე წყაროებს წარმოადგენს. დოგმებიდან დაწყებული ნორმების, კანონებისა და კოდექსების ჩათვლით, მიჩნეულია, რომ „იჯმან“ საკვანძო როლს ასრულებს ისლამურ დისკურსსა და სოციო-რელიგიურ ერთიანობაში. დისკუსია „იჯმან'ს“ შეეხება, რომელშიც კრიტიკის უდიდესი ნაწილი დაუსაბუთებელი და საფუძველს მოკლებულია „იჯმან'ს“, რო-

გორც ისლამური იურისპრუდენციის წყაროს, ფაქტობრივად ყველა ასპექტში კონსენსუსის არარსებობის გამო.

მიუხედავად „იჯმან‘ს“ მყარად დამკვიდრებული პოზიციისა ისლამურ იურისპრუდენციაში, რიგითი მუსლიმები ნაკლებად არიან ინფორმირებული იმის შესახებ, რომ „იჯმან‘“, როგორც ისლამური იურისპრუდენციის წყარო ან ავტორიტეტი, საკმაოდ თხელ ყინულზე დგას. გარდა იმისა, რომ „იჯმან‘მ“ გარკვეულწილად შემაკავშირებელი როლი შეასრულა ისლამურ სამართლებრივ დისკურსში, მან ასევე ხელი შეუწყო დამკვიდრებულ აზრთა სხვადასხვაობასაც. თუმცა, კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია „იჯმან‘ს“ ბოროტად გამოყენების მაგალითების არსებობა, როდესაც მისი, როგორც ინსტრუმენტის, ხშირი ციტირება ხდება ოპონენტების დასამშვიდებლად ან როდესაც მისი ბოროტად გამოყენება ხდება „იჯმან‘ს“ იმ საკითხებთან მისადაგებით, რომლებშიც „იჯმან‘ს“ არსებობა ცალსახა არაა. ეს საკითხი სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა, ვინაიდან ტრადიციული აზრის თანახმად, თუკი რაიმეზე არსებობს „იჯმან‘“, რომელიც დოგმას ან სამართლებრივ საკითხს ეხება, ის აუცილებლად სავალდებულო ძალის მატარებელია მუსლიმებისთვის.

ქვემოთ მოცემულია რამდენიმე მაგალითი, რომლებითაც მუსლიმი მკვლევრები და იურისტები კონსენსუსის (იჯმან‘) არსებობას ამტკიცებენ: ზედიზედ სამგზის „ტალჰის“ (განქორწინება) წარმოთქმა მოქმედებს და

იურიდიულად ძალის მქონეა; თარწიჭის ლოცვა ხანგრძლივობით 20 მუხლი (რაქა'ა); ქალების მმართველობა აკრძალულია; „თაღფიკ“ (განსხვავებული მაზჰაბების აზრების შერევა) დაუშვებელია და სხვა მრავალი.

პირველ რიგში, პრობლემა იჯმასთან დაკავშირებით ამ ტერმინის განმარტებიდან იწყება. არ არსებობს „იჯმ“ (კონსენსუსი, ერთსულოვანი აზრი) თავად „იჯმ'ს“ განმარტებაზე. რეალურად, იჯმას განმარტების საკითხი იმამ შაფი'ის (გარდ. ახ.წ. 820 წ.) ეპოქამდე არ წამოჭრილა. მეათე საუკუნის ბოლომდე, მკვლევარებს არც კი უცდიათ „იჯმ'ს“ განმარტებაზე მუშაობა. ბევრი მკვლევარი არ ეთანხმება „იჯმ'ს“ განმსაზღვრელ კრიტერიუმებს. თავად კომპანიონებსაც არ ჰქონდათ მაღალი დონის კონსენსუსი ბევრ საკითხზე, რომ ეს იჯმად მიეჩნეულიყო (იჯმ' ას-საჰბა).

მეორე რიგში, არ არსებობს ერთსულოვანი აზრი იმის თაობაზე, თუ საიდან გამომდინარეობს „იჯმ'ს“ ავტორიტეტი. ზოგი მეცნიერი შეეცადა ყურანის, როგორც ისლამური იურისპრუდენციის მთავარი წყაროს შესაბამისი ადგილები გამოეყო, რომელიც „იჯმ'ს“, სტატუსს უჭერს მხარს. ამასთანავე, ბევრი თვალსაჩინო სწავლული შეეწინააღმდეგა ამ მტკიცებას. „იჯმ'ს“ მხარდასაჭერად მოყვანილი ყველაზე ხშირად ციტირებადი ჰადისი შუამავლის სიტყვებია, რომელმაც განაცხადა:

„ჩემი თემი (*უმმა*) არ დაეთანხმება შეცდომას.“²² თუმცა, ამავე ჰადისის ვარიაციები სხვა კრებულებშიც იქნა გამოყენებული. იჯმას მხარდასაჭერად მოტანილი ამ და სხვა ჰადისების მთავარი პრობლემა ისაა, რომ კითხვის ნიშნის ქვეშ მყოფი ტრადიციები არ წარმოადგენს *მუთავათირს*, შესაბამისად, ვერ გვაძლევს უეჭველ ცოდნას, ვერც უშუალოდ ტექსტის და ვერც მისი მნიშვნელობისა და მთავარი არსის თვალსაზრისით. როგორც ზემოთაც აღინიშნა, რამდენიმე გადმოცემის შემთხვევას თუ არ გავითვალისწინებთ, მათი უმეტესობა არ წარმოადგენს მუთავათირს (ნაცვლად ამისა, მათი უდიდესი ნაწილი აჰადია — ცალკე მდგომი გადმოცემები) და მაშინაც კი, როდესაც ისინი ავთენტურია (*საჰჰი*), მათი ფაქტობრივი სტატუსი სხვადასხვა ხარისხით ფარდობითია.

„*იჯმა*“ დოქტრინამ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა მაზჰაბების (იურისპრუდენციის სკოლები) ჩამოყალიბებაში, წარმოადგენს რა როგორც მეთოდოლოგიის, ასევე კანონების ერთობლიობის, კოდექსებისა და დოგმების სისტემატიზაციას. აზრთა სხვადასხვაობა და უთანხმოება შესაძლოა, გარკვეული თვალსაზრისით, რიგ საკითხებში დინამიზმის გამოხატულებაც იყოს. მიუხედავად ამისა, სასურველად იქნა მიჩნეული, რომ თითოეულ მაზჰაბში თაყვანისცემისა და რიტუალების სხვადასხვა საკითხთან დაკავშირებით მიღწეული

²² M.T. Ansari, (trans., with introduction and notes), Sunan Ibn-e-Majah (New Delhi, India: Kitab Bhavan, 2000), vol. 5, kitab al-Fitan, hadith no. 3950, p.282.

ყოფილიყო ფართო შეთანხმება ან თითქმის კონსენსუსი. თუმცა, ეს მაინც არ ნიშნავს იმას, რომ თხუთმეტი საუკუნის განმავლობაში მაზჰაბებში მოგვარდა ისეთი საკითხები, როგორცაა იმის განსაზღვრა, „თარაფიჰის“ ლოცვა რვა მუხლს შეესაბამება თუ 20 მუხლს ან „ამინ“-ი საერთო ლოცვაში ხმამაღლა უნდა იქნეს წარმოთქმული თუ არა.

რეალურად კანონებისა და კოდექსების სისტემატიზაციამ შიდა მაზჰაბის დონეზე სიმკაცრესა და შეუწყნარებლობას შეუწყო ხელი. მაგალითად, მიუხედავად იმისა, რომ ჰანაფიტების თანახმად ჰანაფიტი მამაკაცის ქორწინება შაფიიტ ქალთან იურიდიულად დაშვებულია, შაფიიტური სკოლის თანახმად, ამ სახის ქორწინება ბათილია.²³ ისლამური სამართლისა და კოდექსების ელემენტები შეუთავსებელი გახდა არა მხოლოდ თანამედროვეობასთან, არამედ ისლამის სწორედ იმ პრინციპებთან და ღირებულებებთან, რომელთა გამყარებასაც უნდა ცდილობდნენ აღნიშნული კანონები და კოდექსები. „იჯმა‘სთან“ დაკავშირებული კიდევ ერთი საკითხი, რომელიც დიდ ყურადღებას საჭიროებს, ის არის, რომ „იჯმა‘ს“ ჩამოყალიბების პროცესი ვერ იქნება ელიტისტური და ამ პროცესში კონსულტაცია უნდა იქნეს გავლელი იმ ადამიანებთან, რომლებზეც გადაწყვეტილებამ ან პოლიტიკამ შესაძლოა რაიმე ფორმით გავლენა იქო-

²³ B. M. Dayal, (trans., with introduction and notes). The Durr-ul-Mukhtar: M. Alaud-din Haskafi (New Delhi, India: Kitab Bhavan, 1992), vol. 2, p.351; also see in this book the next chapter on qiyas for more details.

ნიოს „იჯმან“ს“ მიღწევაში. რა თქმა უნდა, მთელი უმმას პირდაპირი ჩართულობა ამ პროცესში არაპრაქტიკულიც იქნება. თუმცა, სწორედ აქ ხდება „შურანს“ პრინციპის გამოყენება საჭირო. როგორც „შურანს“, ასევე „იჯმან“-ს საკითხი, შეთანხმებულ და ინტეგრირებულ უნდა იქნეს, რათა წარმომადგენლობაზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების მიღების პროცესი განვითარდეს, რაც ფუნქციონალურობასა და დინამიზმს უზრუნველყოფს. ამგვარი აზროვნების მიხედვით, სამართალი ხდება ისლამური, როდესაც შემდეგ პირობებს აკმაყოფილებს: (ა) კანონის ფორმულირება სათავეს ისლამის ფუნდამენტური წყაროებიდან იღებს; (ბ) კანონები შემუშავებულია მაკასიდიდა და ისლამური ღირებულებების მხედველობაში მიღებით და (გ) საზოგადოების მიერ კანონების მიღება და ამოქმედება „შურანს“ მეშვეობით ხდება.

„იჯმან“ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ისლამის ისტორიაში და მჭიდრო შეხება აქვს იურისპრუდენციის გარკვეულ ასპექტებთან. თუმცა, ამ თავის მთავარი არგუმენტი ის არის, რომ მუსლიმებს არც სჭირდებათ და არც უნდა მოითხოვონ აღნიშნული კონცეპტის საღმრთო სინმინდე, ვინაიდან ის არ არის ამ სახის სინმინდის მატარებელი. უფრო მეტიც, როგორც ზემოთაც იქნა აღნიშნული, გარდა რიგი ფართო და საბაზისო საკითხებისა, ძალიან ცოტა რამაა, რაზეც „იჯმან“ - კონსენსუსი არსებობს. ამიტომ მუსლიმები მეტად დაკვირვებული უნდა იყვნენ ნებისმიერი იმ საკითხის მიმართ, რომელიც „იჯმან“ს“ არსებობის ერთგვარ დასტურს წარმოადგენს.

შესაბამისად, შეგნებულმა მუსლიმებმა, ნაცვლად მკაცრი დოგმებისა და ლეგალიზმის ბრმად დაცვისა, თავი კვლავ ისლამის პრაქტიკაში განხორციელებასა და პრობლემების გადაჭრის დინამიკური მეთოდითა და ღირებულებებზე ორიენტირებულად ცხოვრებას უნდა მიუძღვნან.

თავი მესამე

კიჰანი (ანალოგიებით განსჯა) და ისლამურ სამართალში არსებული პრობლემატური საკითხები

ჰადისის მეცნიერებმა ფასდაუდებელი შრომა გასწიეს ჰადისების კრებულის შექმნასა და მათი ავთენტურობის დადასტურების მეთოდების განვითარებაში. ინდივიდუალური ჰადისები თავისთავად არც წმინდა და არც შეუცდომელი არაა. ღვთაებრივი წარმომავლობისგან კიდევ უფრო დაშორებულია ისლამური სამართლის ორი წყარო - „იჯმ“ და „კიჰანი“. კიჰანი ისლამური ფიკჰის მეოთხე წყარო და ისლამური იურისპრუდენციის საჭირო და გამოსადეგი ინსტრუმენტია. დისკუსია ამ თავში „კიჰანთან“ დაკავშირებულ არაერთ კონცეპტუალურ პრობლემას და ისლამურ სამართალში აღნიშნული ინსტრუმენტის ბოროტად გამოყენების მაგალითებს ეხება და აერთიანებს.

მრავალ შემთხვევაში, როდესაც ჩვენი იურისტები ახალ სიტუაციებს აწყდებოდნენ, გამოსავლის ძიების

პროცესში ისინი ეფექტურად და წარმატებით იყენებდნენ „კიჰასს.“²⁴ და ჩვენ, როგორც მუსლიმები, ვსარგებლობთ ამ მიმართულებით მათ მიერ შეტანილი ფასდაუდებელი და კეთილშობილური წვლილით. არც ყურანი და არც სუნა/ჰადისი არ ფარავს ყველა იმ სიტუაციას, რომელსაც მისი მიმდევრები შეიძლება წააწყდნენ. სწორედ აქ ჩნდება „კიჰასი“, ან როგორც სხვაგვარად ეწოდება, ანალოგიებით განსჯა, იქ სადაც „სიტყვის ძირეული მნიშვნელობა ... „გაზომვა“, „თანხმობა“ და „თანსანორობაა.“ „კიჰასი“ ახალ სიტუაციებსა და ადრეულ პრაქტიკას, განსაკუთრებით შუამავლის პრაქტიკას შორის მსგავსების ძიებას ნიშნავს,“ თუმცა „კიჰასიც“ არაერთმნიშვნელოვანი წყალობაა.²⁵

მსგავსად მცდარი მეთოდოლოგიისა და კატეგორიზაციისა, რაც „იჯმან-სთან“ მიმართებაში დავინახეთ, „კიჰასთან“ დაკავშირებით მიმდევრების კონსენსუსის თაობაზე გამოთქმული მტკიცებაც მცდარია. მიმდევართა დიდი ნაწილი ჯერ კიდევ უცნობ, თუმცა ადრინდელი ვითარების მსგავს სიტუაციებთან იყენებდა იმას, რაც იცოდა, შესაბამისად, სწორედ ის მიიჩნეოდა „კიჰასად“, რასაც მიმდევრები პრაქტიკაში ახორციელებდნენ. მიუხედავად ამისა, რთულია იმისა მტკიცება, რომ შუამავ-

²⁴. M. Muslehuddin, *Philosophy of Islamic Law and the Orientalists* (New Delhi, India: Taj Company, 1986), p.140.

²⁵. A. AbuSulayman, *The Islamic Theory of International Relations: New Directions for Islamic Methodology and Thought* (Herndon, Virginia: International Institute of Islamic Thought, 1987), p.66.

ლის კომპანიონებმა წინასწარ განსაზღვრეს, მივიდნენ კონსენსუსამდე და იცოდნენ რომ მათ მიერ განხორციელებული ქმედებები „კიანსი“ იყო. ყურანში არ არის არცერთი აია, რომელზეც სწავლულები თანხმდებიან, რომ ის შესაძლოა წარმოადგენდეს „კიანსისთვის“ საფუძველს. მსგავსად ამისა, ჰადისის კრებულების მეშვეობით მეცნიერები სუნასაც იყენებენ, რათა „კიანსისთვის“ ჩამოაყალიბონ დამატებითი ტექსტუალური გამართლება, თუმცა არ არსებობს რეალური გამართლება, რომელზეც ყველა თანხმდება.

„იჯმან‘სა“ და „კიანსს“ შორის საკმაოდ მჭიდრო კავშირია, თუმცა იმისთვის, რომ ანალოგიებით დედუქციის (კიანსი) შედეგზე რომ ფართო თანხმობა არსებობდეს, ის „იჯმან‘ს“ მიერ უნდა იქნეს დადასტურებული. სწორედ ამაში მდგომარეობს მსჯელობის ანომალია და არათანმიმდევრულობა. მიუხედავად იმისა, რომ ოთხი მთავარი სუნიტური სკოლის მიმდევრები ზოგადად აღიარებენ „კიანსს“ ისლამური იურისპრუდენციის ოთხი წყაროდან ერთ-ერთად, მწვავე უთანხმოება არსებობს იმის თაობაზე, თუ რას წარმოადგენს „კიანსი“, ასევე მისი ფარგლების და მისი ვალიდურობის დამტკიცების მეთოდების შესახებ. შესაბამისად, „კიანსთან“ დაკავშირებით მხოლოდ მცირე კონსენსუსის არსებობაზე თუ შეიძლება ლაპარაკი. თითოეული სკოლა მისეულ განმარტებას უჭერს მხარს, რომელსაც თავისი განსაკუთრებული აქცენტი ან ნიუანსი აქვს. მაგალითად, *ალ-შაფი‘ისთვის*, „კიანსი“ და *იჯთიჰადი* სინონიმებია, მაშინ როცა სხვა

სწავლულებისთვის ეს ასე არაა. ოთხივე სკოლას შორის საერთო მახასიათებელი ყველა შემთხვევაში „ილლას“ (კანონის განმაპირობებელი მიზეზის) დადგენაა. ზუსტად ისევე, როგორც არ არსებობს კონსენსუსი იმასთან დაკავშირებით, წარმოადგენს თუ არა „კიჰასი“ ისლამური იურისპრუდენციის ვალიდურ მეთოდოლოგიას, მსგავსი პრობლემებია კონსენსუსის არარსებობასთან დაკავშირებით იმის თაობაზე, თუ რას წარმოადგენს „ილლა“, საიდან გამომდინარეობას და როგორ დასტურდება მისი ნამდვილობა.²⁶

კიდევ ერთი პრობლემა „კიჰასთან“, როგორც ისლამურ იურისპრუდენციაში ძალაუფლებისა და მეთოდოლოგიის წყაროსთან არის ის, რომ სერიოზულად რთულდება შეთანხმების არარსებობით, თუ რა ურთიერთობაა „აჰლსა“ (პირველი შემთხვევა) და „კიჰასზე“ დაფუძნებული კანონების ვალიდურობას შორის. „კიჰასი“ იმის სპეკულატიურ მტკიცებულებას წარმოადგენს, რომ ის ადამიანების ვარაუდებზეა დაფუძნებულია, რაც მცდარი შეიძლება იყოს. მაშასადამე, როდესაც ერთი ინსტრუმენტის შემადგენელი ნაწილი ხდება, როგორც უცდომელი ღვთაებრივი წყაროები, ასევე ცდომილი ამქვეყნიური წყაროები, შესაძლოა ადგილი ჰქონდეს გარკვეულ გადაცდომებს, თუკი ადამიანური ცდომილების შესაძლებლობები გონივრულად არ იქნა

²⁶. N. Shehaby, "Illa and Qiyas in Early Islamic Legal Theory," *Journal of American Oriental Society* 102(1) (Jan-Mar, 1982), pp.27-46

გააზრებული და შესაბამისი ხარისხით მხედველობაში მიღებული.

კიდევ რამდენიმე შემთხვევა არსებობს, რომელშიც „კიჟასის“ გამოყენება პრობლემატურია, მაგალითად, „ქაფჰ'ს ან ქუფუ'ს“ (თანასწორობა ქორწინებაში) შემთხვევაში. ის ფაქტი, რომ პოტენციურ პარტნიორებს ქორწინებაში რაც შეიძლება მეტი საერთო უნდა აკავშირებდეთ ან შეძლებისდაგვარად მსგავსი წარმომავლობა ჰქონდეთ, უბრალოდ საღი აზრის საკითხია. თუმცა, ამ საკითხის მთლიანად სამართლებრივ ვალდებულებად ტრანსფორმაცია და გარკვეული დარღვევების ოჯახის წევრების ან ყადის „კანდრ“ (მოსამართლე) მხრიდან სამართლებრივ ჩარევად განხილვა, ლეგალური ტენდენციის ნათელი მაგალითია. ჰანაფიტურ ტექსტებზე, კერძოდ მარღინანის (გარდ. ახ. წ. 1197 წ.)²⁷ „ალ-ჰიდნააზე“ დაყრდნობით, „...ქორწინების დადასტურებისა და მისი ნამდვილობის დადგენისას; თუკი ქალი ვალდებულია დაქორწინდეს მამაკაცზე, რომელიც მასზე დაბლა დგას წარმომავლობითა და მდგომარეობით, ქალის მეურვეებს მათი დაშორების უფლება აქვთ ქალის დამცირებისა და შეურაცხყოფისგან დაცვის მიზნით, რომელიც მას ქორწინების შემთხვევაში მიადგებოდა.“

27. ალ-ჰიდნას თარგმანი რომლისგანაც ამონარიდი ამოღებულია, დაბალი ხარისხისაა და არქაული ინგლისურითაა დანერგილი. ამავდროულად, ზოგი ტერმინების და სახელების ამოცნობა რთულია. შესაბამისად, რამდენიმე შესწორება და ანოტაცია დამატებულია რათა საკითხთან დაკავშირებული ამონარიდები უფრო მკაფიო გამხდარიყო

ამ ამონარიდთან დაკავშირებული პრობლემა ის არის, რომ რაღაც ქორწინების „ვალდებულებად“ მიიჩნევა, მაშინ როცა არც ყურანი და არც სუნა მსგავსს არაფერს აკონკრეტებს. უფრო მეტიც - ფაქტი, რომ ქორწინებაში ორი პოტენციური პარტნიორის მეურვეებს სასამართლო სისტემის გზით სამართლებრივი ჩარევის უფლება აქვთ ქორწინების ჩაშლის პროცესში, მაშინ როდესაც ქორწინება ვერ პასუხობს გარკვეულ მოთხოვნებს, საკმაოდ დაუსაბუთებელია. აღნიშნულის ტექსტობრივი დასაბუთება შემდეგნაირია: ‘აიშამ გადმოსცა შუამავლის სიტყვები: „შეარჩიეთ თქვენი სპერმისთვის საუკეთესო ქალები, იქორწინეთ თანასწორზე (არაბუღად, აქფა)’ და სთხოვეთ მათ ხელი.“²⁸

ზემოხსენებული გადმოცემა არც „მუთავჰთირ ბილ-ლაფჰია“ (ზუსტი სიტყვები) და არც „ბილ-მა‘ნა“-აა (ზუსტი მნიშვნელობა). იმ შემთხვევაშიც კი, თუ გადმოცემა „საჰიჰის“ კატეგორიაში მოხვდებოდა - სხვა სიტყვებით, სარწმუნო ჰადისში, ის მაინც ვერ უზრუნველყოფდა ცოდნის სიზუსტეს. თუმცა უფრო დიდი პრობლემა ისაა, რომ ჰადისი „საჰიჰიც“ კი არაა. გარდა ამისა, ამ ჰადისის გარეშეც, ჰადისის შესახებ ლიტერატურა ნათლად გვიჩვენებს აღნიშნულ საკითხზე სხვა გადმოცემების არარსებობას. მხოლოდ ვარაუდებით შეიძლება აიხსნას ამ გადმოცემის საფუძველზე კანონის გამოგო-

²⁸. C. Hamilton, *The Hedaya or Guide: A Commentary on the Mussulman Laws*, (trans., with introduction and notes) by Al-Marghinani, 2nd edn. (Karachi, Pakistan: Darul Ishaat, 1989), p.110.

ნება, რომლის დარღვევაც სამართლებრივ ჩარევასა და შედეგებს იწვევს. რაც შესაბამისი სფეროს სწავლულებმა გააკეთეს, იყო ის, რომ შეეცადნენ თანასწორობის საკითხის იმ ზღვრამდე აწევას, რაც მის „კიჟისის“ სფეროში მოხვედრას გამოიწვევდა, მიუხედავად იმისა, რომ ამ სახის არგუმენტაცია არც ყურანში და არც სუნაში არ გვხვდება.

„თანასწორობის“ იდეა თავდაყირა დადგა, წინააღმდეგობაში მოვიდა რა სამართლიანობისა და ეგალიტარიზმის უძველეს ისლამურ პრინციპებთან და ღირებულებებთან. მაშასადამე, ალ-ჰიდაიას ტექსტის შემდგომი მონაკვეთების საპასუხოდ უნდა ითქვას, რომ თუ ქალი ზრდასრულია და სურს ქორწინება, მიუხედავად ნათელი უთანასწორობისა, ცხადია, ეს სრულად მისი პრეროგატივა უნდა იყოს. პროფესიული თანასწორობა მკაცრი მოთხოვნა არ არის. ერთადერთი რამ, რაც არასასურველია ურთიერთობაში, დალაქების, მკერავების, მეტყავების პროფესიების დამამცირებლად წარმოჩენაა. რეალურად, არ არსებობს არავითარი მტკიცებულება იმისა, რომ შუამავალი რაიმე ფორმით რომელიმე კონკრეტული პროფესიას აკნინებდა, არამედ პირიქით, აღიარებდა და პატივს სცემდა პატიოსან შრომას. რეალურად, მის უკანასკნელ ქადაგებაში შუამავალმა უარყო ყველა დისკრიმინაციული და უსამართლო გაგება, როდესაც თქვა:

მთელი კაცობრიობა ადამიდან და ევადან მოდის. არ არსებობს არავითარი უპირატესობა არაბებისა არაარაბებზე, ან არაარაბებისა არაბებზე, ან თეთრკანიანისა შავკანიანზე, ან შავკანიანისა თეთრკანიანზე, უპირატე-

სია მხოლოდ თაკვა (ღვთისმოსაობა) და კარგი საქმეების კეთება.

განსაცვიფრებელია, მაგრამ ფაქტია, რომ ფრაგმენტი ალ-ჰიდადადან, რომელიც სწორედ ამ საკითხს ეხება, შემდეგი შესავალი შენიშვნით იწყება: „ქაფათ“, რაც მისი ლიტერატურული მნიშვნელობით თანასწორობას ნიშნავს.“²⁹ მიუხედავად ამისა, სამართლებრივმა ანალიზმა და მსჯელობამ თანასწორობის საკითხი უთანასწორობის მხარდაჭერისკენ შემოაბრუნა. იმან, რაც ქალებისა და მათი ოჯახების უფლებებისა და მდგომარეობის დასაცავად იყო შემუშავებული, მათი დაქვემდებარებული მდგომარეობა დაადასტურა. ის, თუ როგორ ახერხებენ სწავლულები თანასწორობის საკითხის დაბალი სტატუსის შემცველ საკითხად ტრასფორმაციას, „კიდასის“ უსაფუძვლო გაკეთილშობილებით აიხსნება.

ამ თავში კიდევ არაერთი საკითხის დეტალურ განხილვაა წარმოდგენილი, სადაც „კიდასის“ გამოყენება სრულიად არასწორი აღმოჩნდა.

²⁹. C. Hamilton, (trans.), *The Hedaya*, 1989, p.110.

თავი მეექვსე
**ისლამური ფიკჰი (სამართალი)
 და უგულებელყოფილი ემპირიული საფუძველი**

ჩვენ ბევრი სხვადასხვა შესატყვისი კითხვა უნდა დავსვათ იმ მიზეზებთან დაკავშირებით, თუ რატომ ხდება ისლამური საზოგადოებებისა და თემების აზროვნებაში ამდენი უსამართლობა და რატომ უარესდება ვითარება. ამ ეტაპზე ისლამური საზოგადოება ფაქტობრივად სრულიად უფუნქციოა და მას შიდა და გარე ფაქტორების გათვალისწინებით, არ შესწევს პრობლემების დამოუკიდებლად მოგვარების ძალა, რომ არაფერი ვთქვათ განვითარებული სამყაროსთვის კონკურენციის განწევის უნარზე. მაგალითად, რატომ არსებობს შეუსაბამობა და წინააღმდეგობა ისლამური პრინციპების დაცვით მოქმედ ისლამურ კანონებსა და არსებულ რეალობას შორის პრობლემების მოგვარებასა თუ სამართლიანობისა და ნონასწორობის შენარჩუნებაში? რატომ გამოდის მრავალი მუსლიმი ქალი კლასიკური კანონების რიგი საკვანძო დებულებების წინააღმდეგ და რატომ იყენებენ სანაცვლოდ სეკულარულ ნორმებს? რატომ უწევთ ისლამურ საზოგადოებებს ფართოდ გავრცელებულ სიღარიბესთან, სიღატაკესთან, მოძველებულ განათლებასთან და ტექნოლოგიურ ჩამორჩენილობასთან თანაარსებობა?

ამ საკითხების გაგების მცდელობისას, მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს ერთი ფაქტი, რომ ისლამური სამარ-

თალი, ფიკჰი, მოკლებულია სისტემატურ ემპირიულ საფუძველს (ტერმინი ემპირიული ამ შემთხვევაში არ უნდა ავუროთ ემპირიზმის ვინრო გაგებასთან - მხოლოდ დაკვირვებასა და ცდაზე დაფუძნებული პრაქტიკასთან). ამ თავში დისკუსია ისლამური სამართლის საკვანძო ასპექტს ეხება, კერძოდ, იმ ფაქტს, რომ ისლამური სამართალი და იურისპრუდენცია მოკლებულია შესაბამის ემპირიულ საფუძველს, „ემპირიულს“ ამ ტერმინის დღევანდელი გაგებით.

ტექსტზე ცენტრირება ან ტექსტზე ორიენტირებულობა არა მხოლოდ ისლამისა და მისი კანონების დინამიზმის დაკარგვაზეა უმეტესწილად პასუხისმგებელი, არამედ მან ისიც გამოიწვია, რომ არამუსლიმები, რომლებიც ისლამს შეისწავლიდნენ, მეტად დაუცველნი გახდნენ რწმენის არასწორად აღქმისა და მისი არასწორი ინტერპრეტაციის თვალსაზრისით. ტრადიციული ისლამი შემოკლებულ ლეგალისტურ ხასიათს ატარებს, რომელიც პირველხარისხოვან, მეორეხარისხოვან და მესამეხარისხოვან ტექსტებშია განერილი და ძალიან ხშირად დაშორებულია ცხოვრების მწარე რეალობას. ისევე, როგორც ამ კონტექსტში, ფაქტობრივად არ არსებობს კვლევა ან ემპირიული ნაშრომი, რომელიც კანონის ფორმირებამდე ან მიღებამდე პრობლემის სრულად შეფასებაში დაგვეხმარებოდა. ასევე არ არსებობს კვლევა ან ემპირიული ნაშრომი, რომელიც ამ ფორმულირებებისა და მიღებული კანონების შედეგებისა და ეფექტების განსაზღვრისკენ იქნებოდა მიმართული.

მაგალითის სახით შეგვიძლია მოვიყვანოთ ტრადიციული მემკვიდრეობის სოციალური შედეგები. შარიათი განსაზღვრავს, რომ ოჯახის ცოცხლად დარჩენილ წევრებსა და ნათესავებს გარკვეული წილი ეკუთვნით, რომელიც ექსკლუზიურად ტექსტობრივ წყაროებზე დაყრდნობით განისაზღვრება. თუმცა, არ არსებობს თანამედროვე კვლევები, რომლებიც აღნიშნული კანონების ქალებზე გავლენას იკვლევს, ეს უკანასკნელნი კი საზოგადოების ერთ-ერთ ყველაზე მონყვლად სეგმენტს წარმოადგენენ. მამაკაცებს მარტივად შეუძლიათ ოჯახური ურთიერთობებისგან და ვალდებულებებისგან თავის არიდება. ამასთანავე, საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტია, რომ ქალები მოკლებული არიან ამ შესაძლებლობას. მიჩნეულია, რომ ქალებს მუდმივად გრძნობენ ვინმესგან მხარდაჭერას - მამისგან, მეუღლისგან, ძმისგან, ვაჟიშვილისგან ან მთავრობისა და საზოგადოებისგან. თუმცა შეუძლებელია უამრავი ქალის გაჭირვებისა და მათი მონყვლადობის ზუსტი შეფასება, განსაკუთრებით ღარიბი ქალების, შესაბამისი ემპირიული სოციალური კვლევების გარეშე, რომელიც მემკვიდრეობის შესახებ საკმაოდ მკაცრი კანონებისგან წარმოშობილი პრობლემის ბუნებასა და ფარგლებს შეისწავლის.

სპილოს ძვლის კოშკის მიდგომა ის არის, რომელიც მხოლოდ კანონების ფორმულირებასა და მიღებაზე ფოკუსირდება, ხოლო ყურანისა და სუნას პრინციპებს სრულად უგულებელყოფს, და ის შესაძლოა არაერთი ადამიანისთვის უბედურების მომტანი იყოს. აღნიშნული სფეროს კვალიფიციურმა სპეციალისტებმა უნდა შეის-

წავლონ, რა ხდება რეალურ ცხოვრებაში, რა შეიძლება შეემთხვათ რეალურ ადამიანებს, რათა ზუსტად განსაზღვრონ, რატომ არის მნიშვნელოვანი განსხვავება რეალობასა და კანონის უზენაეს მიზნებს შორის. მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება ისინი არსებული პრობლემის მოგვარებას.

კიდევ ერთი მაგალითი ისლამური ეკონომიკისა და ფინანსების შესახებ პოლემიკას მოიცავს. რელიგიურ და სეკულარულ განათლებას შორის არსებული დიქტომიის მიზეზით, ძალიან ცოტა მუსლიმი იურისტი და სწავლულია საჭიროებისამებრ ინფორმირებული თანამედროვე ეკონომიკისა და ფინანსების შესახებ. თუმცა, როგორც ჩანს, ცოდნის უკამრისობა ხელს არ უშლის მათ ფათჰვას (რელიგიური პერსპექტივიდან ამოსული სამართლებრივი მოსაზრებები) გამოცემას აღნიშნულ თემაზე. მიუხედავად იმისა, რომ ისლამური საბანკო საქმისა და ფინანსების მხარდამჭერთა ემპირიული კვლევები არსებობს, ამ მეცნიერების დამოკიდებულებასთან დაკავშირებით ორი ძირითადი პრობლემა უნდა გამოიყოს. პირველ რიგში, ისინი, როგორც წესი, არ აღიარებენ, რომ ისლამის ოთხ ძირითად წყაროს - ყურანს, ჰადისს, იჯმასა და კიჰასს - მხოლოდ თეორიულად იყენებენ, რასაც სავარაუდო ცოდნამდე მივყავართ, შესაბამისად ნებისმიერ შემდეგ ფათვას არაფერი აქვს საერთო საღვთო მიწერილობასთან; ის მხოლოდ ყურანისა და სუნის შესახებ ინფორმირებული ადამიანური კონსტრუქციაა. მეორე პრობლემა ისაა, რომ იგივე ექსპერტები უარყოფენ ემპირიული კვლევების არსებობას, რომელიც

მათ მოსაზრებებს ეწინააღმდეგება. იქიდან გამომდინარე, რომ რელიგიური სამართალმცოდნეები და სწავლულები არ არიან ინფორმირებული ემპირიული ნაშრომების მნიშვნელობისა და როლის შესახებ, ისინი მიდრეკილნი არიან დაუსაბუთებელი ვარაუდების გაკეთებისკენ, უმეტესად ყოველგვარი კონკრეტული ემპირიული მტკიცებულების გარეშე.

ემპირიულად მნიშვნელოვანია, რომ თუკი როგორც მოგების, ასევე საპროცენტო შემოსავლები მდიდრებზე ნაწილდება, განსაკუთრებული აქცენტის პროცენტზე გაკეთება არასწორია. აღსანიშნავია, რომ რამდენიმე ფართოდ გავრცელებული იდეა საჯარო ფინანსების შესახებ ისლამურ სახელმწიფოში მეტად გამარტივებულად არის დანახული. მაგალითად, იმის მოლოდინი, რომ მორწმუნეები საკუთარ სკივრებს მთავრობის სურვილისთანავე გახსნიან, არარეალისტურია. ზაქათის მთავრობის საჭიროებების დაკმაყოფილების საშუალებად განხილვა, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ნებისმიერ ისლამურ სახელმწიფოს ყველაფერი შეიძლება ეწოდოს, გარდა ისლამურისა, და როდესაც მნიშვნელოვანი აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს იმის თაობაზე, ზაქათი ინდივიდუალურად უნდა იქნეს გადახდილი თუ ინსტიტუციონალიზებულ უნდა იქნეს - განსაკუთრებით სახელმწიფოს ჩართულობით, - არაგონივრული და არაპრაქტიკულია. ბანკებისგან იმის მოთხოვნას, რომ მათ მთავრობას უპროცენტო სესხები შესთავაზონ, არსებული საფინანსო ინტიტუტებიც კი შეეწინააღმდეგებიან და არასერიოზულად აღიქვამენ, ვინაიდან აღნიშნულის შე-

დეგად შესაძლოა მათი რეზერვების შემცირება მოხდეს, რაც ადამიანების მიერ მათი ნაღდი ფულის სრულად გატანის მცდელობით იქნება გამოწვეული, იმ შემთხვევაში, თუ ეს პოლიტიკა წარმატებით დაინერგება და განხორციელდება. უკანასკნელ საშუალებად, საჭიროების შემთხვევაში ვალუტისა და ბანკნოტების ბეჭდვა კი, როდესაც სხვა ყველაფერი უცვლელი დარჩება, ეკონომიკური კატასტროფის უდავო წინაპირობაა. რეალურად, ბევრი იურისტი არა მხოლოდ საკუთარ სფეროში, ისლამურ ფიკჰზე, დაუდასტურებელი ფორმით წერისკენაა მიდრეკილი, არამედ სხვა სფეროებშიც (მაგალითად, ეკონომიკაში) სადაც მათ ჯერ კიდევ უნდა დაამტკიცონ სათანადო კომპეტენციის არსებობა, იგივე ვითარებაა.

ტექსტზე ორიენტირებული მიდგომისა და ცხოვრებისეული მიდგომის დაბალანსება ჩვენგან სოციალური რეალობის, პროცესებისა და ცვლილებების აზრიან გამოკვლევას, გაგებასა და სწორად განსაზღვრას მოითხოვს. მუსლიმებმა სწორად უნდა გამოიყენონ ემპირიული მეთოდები, თუმცა ამასთანავე არ უნდა მოექცნენ ემპირიზმის ხაფანგში - თეორია, რომლის თანახმად მთელი ცოდნის წყარო მგრძნობელობითი გამოცდილებაა. რეალურად, ბევრი მუსლიმისთვის ემპირიული მიდგომის აქტუალობის შეფასებისას ერთ-ერთ მთავარ დაბრკოლებას ემპირიზმის ვიწრო დასავლური გაგება (მხოლოდ გამოცდილებაზე ან დაკვირვებაზე დაყრდნობა) წარმოადგენს. ნებისმიერი პრობლემის გადაჭრის პირველი საფეხური მისი ბუნებისა და მოცულობის დეტალურად გააზრება და გაგებაა. ეს კი ინდუქციურ კვლევაასა

და შესწავლას მოითხოვს. ამ კონტექსტში მუსლიმებს არა მხოლოდ შუამავლის სუნას სწორი გაგება მოეთხოვებათ, არამედ „სუნნათ ალლანჰ“-ისაც; ღმერთმა დაანწესა ზოგიერთი ისეთი კანონი „სუნნათ ალლანჰ“, რომლებიც წარმართავს ყველა ბუნებრივ და სოციალური პროცესს, რომლებიც, ყურანის თანახმად, არ იცვლება.³⁰

ჯერჯერობით ჩვენ გამოვყავით ისლამური სამართლის სამი განმსაზღვრელი პირობა: (ა) რომ კანონის ფორმულირება სათავეს ისლამის ფუნდამენტური წყაროებიდან უნდა იღებდეს; (ბ) ის მომდინარეობს „მაკნსიდსა“ და ისლამურ ღირებულებებზე განსაკუთრებულ აქცენტის გაკეთებიდან და (გ) რომ კანონების მიღება და ამოქმედება საზოგადოების მიერ „შურანს“ მეშვეობით უნდა მოხდეს. ამ თავის მიზნებისთვის, ეს პირობები კიდევ უფრო დეტალურად უნდა იქნეს ჩაშლილი: კანონი ისლამურად მიიჩნევა, როდესაც შემდეგი სამივე პირობა სრულდება: (ა) კანონის ფორმულირება ისლამის ფუნდამენტურ წყაროებზეა დაფუძნებული; (ბ) ის მაკნსიდსა და ისლამურ ღირებულებებზე აკეთებს განსაკუთრებულ აქცენტს და (გ) კანონების მიღება და ამოქმედება საზოგადოების მიერ „შურანს“ მეშვეობით ხდება.

³⁰. M. O. Farooq, “Development Demystified: An Islamic Perspective,” paper presented at the First Conference of NAAMPS, April, 9-11, 1993, Chicago, Illinois.

თავი მეშვიდე

დასკვნა: ჩვენი რეფორმირების გზაზე

დღესდღეობით ისლამური სამყარო არაერთი გამოწვევის წინაშე დგას. რიგი სახელმწიფოების მოსახლეობა სასტიკ კონფლიქტშია ჩართული, რომელიც ნავთობზე ძალაუფლების მოპოვების საერთაშორისო თამაშის ნაწილია. ისლამური სამყაროს სხვა ნაწილებში მტრული ძალების ოკუპაცია და ეფექტური კონტროლი ნარჩუნდება. განსაკუთრებით მწვავე პრობლემაა გაუნათლებლობა და სიღარიბე იმ სახელმწიფოებში, რომლებშიც მოსახლეობის უმეტესობა მუსლიმია. სხვა ადგილებში კვლავ გრძელდება სექტარიანული ძალადობა; ზოგადად ქალებზე ფიზიკური ძალადობა საყოველთაოდაა გავრცელებული და ეს მხოლოდ მუსლიმებზე არ ვრცელდება, ქალების „ღირსების სახელით“ მკვლელობა კვლავაც ხდება; ისლამური სამყაროს შუაგულ ცენტრში ქალებს კვლავ არ შეუძლიათ მანქანის მართვა და ეს აკრძალვა ისლამის სახელით კეთდება. „პროგრესულ“ ისლამურ სახელმწიფოებშიც კი მუსლიმმა მეუღლემ შესაძლოა სამგზის (შეუქცევადი განქორწინება) შეტყობინება მოკლე ტექსტური შეტყობინების სახით მიიღოს ტელეფონში. დასავლეთში ბევრი მეჩეთია, სადაც მუსლიმი ქალების შესვლას არ მიესალმებიან.

მრავალი ისეთი საკითხი წამოიჭრება, რომლებიც ჩამოყალიბებულ სოციო-კულტურულ და პოლიტიკურ გარემოს ეხება. თუმცა, ისლამური გონი და არსებული კულტურა მათი ღრმად ფესვგადგმული ტრადიციული რელიგიური აღქმისა და მისადმი ერთგულების მიზეზით უფუნქციო და უმოქმედო ვითარებაში მოექცა, რაც მხარდაჭერისა და მტკიცებისთვის ტექსტობრივ წყაროებთან მცდარი გზით შემობრუნებისა და ჰადისების, ზოგჯერ სადავო ჰადისების, არასწორი გამოყენების შედეგად გახდა შესაძლებელი.

პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ შარიათი, როგორც მისი გამოყენება ჩვეულებრივ ხდება, მეტად დამახნვეელი ტერმინია, ვინაიდან მას ბევრ უცხო, არა-შესატყვის ატრიბუტს მიაწერენ, როგორცაა ღვთაებრივი ბუნება, სინმინდე და უცვლელობა. საზოგადოება ზარალდება ლეგალიზმისგან, როდესაც რედუქციული მეთოდით შარიათს ისლამურ სამართალს უთანაბრებენ. სულისგან, მიზნებისგან (*მაკასიდ*) და ისლამის ნორმატიული პრინციპებისგან დაშორება არა მხოლოდ სოციალური დინამიზმის დაკარგვას იწვევს, არამედ ბუკვალური და აბსოლუტისტური ინტერპრეტაციით მძიმე ტვირთად აწევს მასების ცხოვრებას. მეორე რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ ყურანი კაცობრიობის ისტორიის მანძილზე ღვთისგან ზეგარდმოვლენილი ყველა ტექსტის კულმინაციაა. მას ისლამში ცენტრალური და უკონკურენტო პოზიცია უჭირავს. თავად შუამავალსაც კი არ შეეძლო მასთან შეწინააღმდეგება. შესაბამისად, დოქტრინის, კანონის ან კოდექსის მხარდასაჭერად ან გასამ-

ყარებლად არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს არაფერი, რაც უარყოფს ყურანს - ეს არსებითი ელემენტია, რომელიც ყველა მუსლიმის მიერაა გაცნობიერებული, თუმცა, როგორც წესი, პრაქტიკაში მისი უგულვებელყოფა ხდება.

მესამე, ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ შუამავლის მემკვიდრეობა, სუნა, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია მუსლიმებისთვის და ისლამური ცხოვრების წესისთვის. შუამავალი ყურანში სამაგალითო მოდელად არის მიჩნეული. თუმცა, როგორც მესამე თავშია ნაჩვენები, ჰადისების შესახებ ტრადიციული შეხედულება დაუსაბუთებლად აზვიადებს ამ წყაროს მნიშვნელობას მისი ყურანთან გათანაბრებით, როდესაც მასთან მიმართებით ღვთაებრიობის გარკვეული ელემენტების არსებობას ამტკიცებს. მეოთხე, „იჯმან“ გავრცელებული მოსაზრებები დაუსაბუთებელი და გაზვიადებულია. „იჯმან“ არ არსებობს არა მხოლოდ ამ ტერმინის განმარტებასთან დაკავშირებით, არამედ რთულად მოიძებნება „იჯმან“ რომელიმე ასპექტი, რომლის თაობაზეც კონსენსუსი არსებობს. არაერთი სამართლებრივი გადანყვეტილება, რომელთან მიმართებითაც „იჯმან“ არსებობა ივარაუდება, უნიკალურ სოციო-ისტორიულ კონტექსტს ასახავს, რომელიც შუამავლისა და მისი კომპანიონების ეპოქიდან მომდინარეობს, მიუხედავად იმისა, რომ სამართლის ნებისმიერი ასპექტის რიგი დეტალები შესაძლოა სულაც არ იყოს გამოყენებული.

მეხუთე, „კიჰანი“ ისლამური იურისპრუდენციის ბოროტად გამოყენების კიდევ ერთ ინსტრუმენტად იქცა.

არცერთი კანონი, რომელიც ანალოგიებით დედუქციიდან გამომდინარეობს, არ შეიძლება აღქმულ იქნეს ღვთაებრივად, შესაბამისად არც მუსლიმებს შეიძლება მოეთხოვოთ მისადმი, როგორც წმინდასადმი, მიდგომა. ისლამური სამართლის კორპუსს არ აქვს ემპირიული საფუძველი და კვლევის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი დანიშნულება, რომელიც როგორც კანონის ფორმირების, ასევე მიღების პროცესამდე და მას შემდეგ პრობლემების გაგებისა და გაანალიზებისთვის საჭირო საკითხებს ეხება.

კიდევ ერთხელ უნდა აღინიშნოს, რომ კანონი შესაძლებელია მიჩნეულ იქნეს ისლამურად მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ შემდეგი სამივე პირობა დაკმაყოფილებულ იქნება: (ა) კანონის ფორმულირება სათავეს ისლამის ფუნდამენტური წყაროებისგან უნდა იღებდეს ცხოვრებისეულ, ემპირიულ მიდგომაზე დაყრდნობით, სადაც მოვალეობრივი მზრუნველობა მკაცრად არის დაცული; (ბ) კანონები შემუშავებულია მაკაჰიდისა და ისლამური ღირებულებების მხედველობაში მიღებით და (გ) საზოგადოების მიერ კანონების მიღება და ამოქმედება შურას მეშვეობით ხდება.

კონსტრუქციული ტრანსფორმაციისკენ სწრაფვა დინამიური და ამაღლვებელი გამოწვევაა. ამ ცხოვრებასა და სიკვდილის შემდეგ ცხოვრებაში წარმატებისკენ სწრაფვის პროცესში ისლამი ყველას პოზიტიური ცვლილების მუდმივი ძიებისკენ მოუწოდებს - ცვლილება, რომელიც თავად ინდივიდს ეხმარება გაუმჯობესებაში ყვე-

ლა დონეზე და პოზიტიურ გავლენას ახდენს სხვების ცხოვრებაზე. რა თქმა უნდა, ცვლილება იწყება სახლში; პირველ რიგში, ჩვენში. ისინი, ვინც აფასებენ და ეძებენ ცვლილებას პროაქტიური სახით - არა რეაქციონერულად (როგორც ახლა ხდება) - არა მხოლოდ საკუთარი თავის შეცვლას შეძლებენ, არამედ პროცესში სხვების ცვლილებებზეც იქონიებენ გავლენას.

ავტორი:

მუჰამმად ომარ ფარუკი საბანკო ფინანსების ბაჭრეინის ინსტიტუტის ისლამური ფინანსური ცენტრის ხელმძღვანელია, მის ინტერესები მოიცავს ისლამურ ეკონომიკას/საბანკო სფეროს/ფინანსებს, ისლამურ სამართალსა და იურისპრუდენციას და ისლამურ პოლიტიკურ ეკონომიკას.

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0186, ა. ჰოლიბაოვსკაიას №4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

იაის-ს წიგნების ადაპტირებული სერია წარმოადგენს ინსტიტუტის ძირითადი პუბლიკაციების ღირებული კოლექციას, რომელიც შემოკლებული ფორმითა არის დაწერილი, რათა მკითხველს სრული ვერსიის შინაარსის შესახებ ძირითადი წარმოდგენა შეუქმნას.

ჩვენი რეფორმირების გზაზე ამტკიცებს, რომ მუსლიმთა სირთულეების მთავარ მიზეზს მათი უმეტესობა ან/და არსებითი ისლამური ღირებულებების მიმართ ვალდებულების გათავისებისა და მიუთვინებლობის არარსებობა წარმოადგენს. შესაბამისად, აღნიშნული ნაშრომი აქტიურად უწყვეს რეკომენდაციას, ე.წ. „ღირებულებებზე ორიენტირებული“ მიდგომის გამოყენებას. გარდა ამისა, ჩვენ ვიგებთ, რომ ისლამური კანონები რეალურად მთავარ საყრდენს წარმოადგენს, რომელიც დროთა განმავლობაში მეცნიერული შეხედულებებისა და ვარაუდების (დასკვნების) ლაბირინთულ სუდარაში გაეხავა, რამაც დააბრკოლა მუსლიმთა განვითარება, ასევე ვიგებთ, რომ საექვო ჰადისზე დაყრდნობითა და „ჭუღდის“ სამართლის მცდარი იმპლემენტაციით არა მხოლოდ ყურანისა და მუჰამად მუამავლის (ს.ა.ს) გზავნილის მთავარ არსს ვდალატობთ, არამედ ეს კატასტროფული პრაქტიკაა, რომლის შედეგებიც ფსევდო-შარიათის დანერგვის საფარქვეშ, მუსლიმი მოსახლეობის აჰარა შურაცხყოფაა. სწორედ ეს შურაცხყოფა და არასწორი გამოყენებაა განხილული

შაჰ აბდულ ჰანანის, ისლამური ბანკის ყოფილი თავმჯდომარე, ბანგლადეში; ბანგლადეშის ბანკის თავმჯდომარის ყოფილი მოადგილე.

ბრწყინვალე ნაშრომი ისლამური სამართლის მთავარ წყაროებზე, ყურანზე, სუნაზე, იჯმასა და კიასზე. ავტორმა არაერთი არასასურველი და პრობლემური საკითხი განიხილა, რომელიც აღნიშნულ წყაროებს, მათ მნიშვნელობებს, გამოყენებასა და ინტერპრეტაციას ეხება. მან ხაზი გაუსვა სამართალში არსებულ სტაგნაციასა და ბუკვალიზმს წარსულში და ხაზგასმით აღნიშნა ისლამური სამართლის სამომავლო განვითარებისთვის ღირებულებებზე ორიენტირებული მიდგომის მნიშვნელობა.

დოქტორი მოჰამად იუსუფ სიდდიკი, ისტორიის & ისლამური ცივილიზაციის დეპარტამენტი, მარჯას უნივერსიტეტი, არაბთა გაერთიანებული საემიროები

დახვეწილი და ყოვლისმომცველი ანალიტიკური კვლევითი სამუშაო, რომელმაც თანამედროვე ისლამური სამყაროს სამართლებრივი დილემის შესახებ საბოლოოდ რამდენიმე მნიშვნელოვან და სარწმუნო დასკვნამდე მივიყვანა.

პროფესორი ჩარლზ ე. ბათერვორფი, საჯარო მმართველობისა და პოლიტიკის პროფესორ-ემერიტუსი, მერილენდის უნივერსიტეტი, აშშ

ნათელი გამოხატვის ფორმითა და აზრიანი არგუმენტებით, [ავტორი] მკითხველს [იმ საკითხებისკენ] მიუძღვება, რომელიც დღესდღეობით რწმუნასთან და მის ძირითად ელემენტებთან მჭიდროდაა დაკავშირებული, ხოლო შემდეგ ამ საკითხების ეფექტური გადაჭრის გზებს გთავაზობს. უფრო მეტიც, ის დასაბუთებულად წარმოაჩენს, თუ როგორ შეიძლება წავიკითხოთ ძველი ავტორიტეტული წყაროები დღევანდელი პრობლემების გათვალისწინებით. მართლაც, მისი მთავარი მიზანია, ნათლად წარმოაჩინოს, თუ რამდენად ეფექტურად პასუხობს ისლამი ამ ეპოქის გამოწვევებსა და ინოვაციებს, საკუთარი ხიბლის დაკარგვის გარეშე.

დოქტორი მ.ნ. სიდდიკი, პროფესორი-ემერიტუსი, ბიზნეს ადმინისტრირების დეპარტამენტი, ალიგარის ისლამური უნივერსიტეტი, ინდოეთი

ზოგი თავის წაკითხვა ნამდვილად მტკივნეულია. თუმცა, ეს ის არის, რაც რეალურად ხდება. ავტორი მხოლოდ სარკემი გვახედებს. კრიზისი, რომლის წინაშეც ვდგავართ დღეს, მაკალიდ ამ-შარის უგულბელყოფის და მხოლოდ ფიკჰის კანონებს ეყრდნობა, რომელიც ასობით წლის წინ იქნა მიღებული განსხვავებულ სოციალურ გარემოში. განახლება კი, რომელსაც ნამდვილად საქირობს, აგვიანებს.